

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Aveli Tättar

**ALKOHOOLSETE JOOKIDE PIIRIKAUBANDUS
VALGA/VALKA NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:

Indrek Saar, PhD

Kaasjuhendaja:

Helle Koitla, magistrikraadile vastav kvalifikatsioon

Tallinn 2018

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2018
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Alkohoolsete jookide piirikaubandus Valga/Valka näitel</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: Cross-border Trade of Alcoholic Beverages on the Example of Valga/Valka</p> <p>Töö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 49 leheküljest. Lõputöö koostamisel on kasutatud 31 allikat, millele on töös viidatud.</p> <p>Teema on aktuaalne, kuna inimesed on hakanud ostma alkoholi üha rohkem Lätist ja peale alkoholi ostetakse kaasa ka kütust ja ehituskaupa. Alkoholiaktsiisi tõsteti Eestis 01.07.2017 suuremas määras, kuid Lätis toimus alkoholiaktsiisi tõstmine väiksemas määras. Lätti on ehitatud praeguseks kuus poodi ja uueks aastaks on planeeritud ehitama hakata uut kaubanduskeskust. Sellest tulenevalt jääb Eesti riigil alkoholiaktsiisi saamata.</p> <p>Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada üle piiri Valkas alkohoolseid jooke ostmas käivate inimeste sotsiaalmajanduslikud ja ostukäitumist iseloomustavad tunnused.</p> <p>Töös antakse põhjalik teoreetiline ülevaade alkoholiaktsiisi ja piirikaubanduse vahelisest seosest. Samuti analüüsitakse Läti aktsiisimäärade erinevust ja mõju võrreldes Eestiga. Tehtud küsitluse põhjal analüüsitakse Eestist pärit ja Lätist alkohoolseid jooke ostvate isikute profiili ning alkoholi ostvate inimeste ostukäitumist Valkas.</p> <p>Alkohoolseid jooke on eestlased hakanud seoses alkoholiaktsiisi kõrge määra tõttu üha enam ostma Lätist. Seoses sellega viidi läbi Alko1000 poes uuring. Uuringu tulemusteks saadi, et igapäevaselt Alko1000 poes käiva inimese profiil on eestlane, kes on meessoost, isik on vanuses 29-38 aastat vana, keskeriharidustasemega ja tema netosissetulek jääb vahemikku 1001-1500 eurot kuus. Põhilised Läti Valkas Alko1000 poes käijad on lõunaeestlased ja põhilised joogid, mida ostetakse on õlu ja viin.</p>	
<p>Võtmesõnad: <i>piirikaubandus, alkoholiaktsiis, maksustamine, alkohoolsed joogid</i></p>	
<p>Võõrkeelsed võtmesõnad: <i>border trade, alcohol tax, taxation, alcoholic beverages</i></p>	
<p>Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu</p>	
<p>Töö autor: <i>Aveli Tättar</i></p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujalt allikatest saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
<p>Vastab lõputöö nõuetele</p>	
Juhendaja: Indrek Saar	Allkiri:
<p>Vastab lõputöö nõuetele</p>	
Kaasjuhendaja: Helle Koitla	Allkiri:
<p>Kaitsmisele lubatud</p>	
Kolledži direktor: Kerly Randlane	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. ALKOHOLIAKTSIIS JA ALKOHOL.....	6
1.1 Alkoholiaktsiisi ja piirikaubanduse vahelised seosed	6
1.2 Läti aktsiisimäärade erinevus ja mõju võrreldes Eestiga	14
2. ALKOHOLI OSTJATE PROFIIL JA OSTUKÄITUMINE VALKAS	23
2.1 Eestist pärit ja Lätist alkohoolseid jooke ostvate isikute profiil	23
2.2 Alkoholi ostvate inimeste ostukäitumine Valkas	31
KOKKUVÕTE	37
SUMMARY	40
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	43
Lisa. Läti alkoholipoe küsitlusankeet eesti ja inglise keeles	47

SISSEJUHATUS

Valga ja Valka on erilised linnad, kuna mõlemad riigid omavad kaksiklinna staatust ja asuvad kahe Euroopa Liidu liikmesriigi piiril. Piirilinnades toimub piirikaubandus, sest Valkas on paljud tooted odavamad kui Valgas. Üheks peamiseks põhjuseks, miks piirikaubandus üha rohkem areneb, on Eestis ja Lätis kehtestatud erinevad aktsiisimäärad. Sellest tulenevalt on piiri ääres elavad inimesed ära kasutanud võimalust minna ostma teatud kaupsid Valkast.

Lõputöö teema on aktuaalne, kuna inimesed on hakanud ostma alkoholi üha rohkem Lätist ja peale alkoholi ostetakse kaasa ka kütust ja ehituskaupa. Alkoholiaktsiisi tõsteti Eestis 01.07.2017 suuremas määras, kuid Lätis toimus alkoholiaktsiisi tõstmine väiksemas määras. Lätti on ehitatud praeguseks kuus poodi ja uueks aastaks on planeeritud ehitama hakata uut kaubanduskeskust, kuhu tulevad toidu- ja ehitusmaterjalide osakond ja veel SuperAlko alkoholi kauplus. Sellest tulenevalt jääb Eesti riigil alkoholiaktsiisi saamata ja siit tekkis ka huvi teha uuring Läti alkoholipoes ning kasutada seda uuringut lõputöö koostamisel.

Lõputöö uudsus seisneb selles, et antud teema puhul keskendutakse Lätist alkoholi ostvate inimeste analüüsimisele, fookuseks on kohapeal käivad inimesed. Küsitletakse poes käivaid inimesi ja seejärel püütakse saadud informatsiooni põhjal teha järeldused, milline on peamine alkoholi ostja ja milliseid tooteid isik Lätist ostab. Lõputöö annab paremad teadmised Lätist alkoholi ostvate inimeste profiili kohta.

Lõputöö uurimisprobleemiks on küsimus, millised on põhitarbijad, kes käivad Lätist alkoholi ostmas. Eesti Konjunktuurinstituut on teinud varasemalt uuringu selle kohta, kui palju inimesi ostab Lätist alkoholi, kuid uuringut ei ole koostatud kohapeal inimesi küsitledes.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada üle piiri Valkas alkoholiseid jooke ostmas käivate inimeste sotsiaalmajanduslikud ja ostukäitumist iseloomustavad tunnused.

Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud neli uurimisülesannet:

1. Analüüsida alkoholiaktsiisi ja piirikaubanduse vahelisi seoseid.
2. Analüüsida Läti aktsiisimäärade erinevust ja mõju võrreldes Eestiga.
3. Analüüsida Eestist pärit ja Lätist alkohoolseid jooke ostvate isikute profiili.
4. Analüüsida alkoholi ostvate inimeste ostukäitumist Valkas.

Uurimismeetoditest kasutatakse lõputöö koostamiseks kvantitatiivset uurimismeetodit. Andmete kogumiseks küsitletakse inimesi Valkas alkoholi poes Alko1000 ja samuti analüüsitakse Läti Maksu- ja Tolliameti ning Eesti Maksu- ja Tolliameti andmeid. Alkoholiostjate profiili leidmiseks viiakse läbi küsitlus alkoholipoes Alko1000 ja küsitluse põhjal koostatakse analüüs. Analüüsi põhjal saab järeldada, milline on peamine alkoholiostja, mida ja kui palju ta ostab.

Töö koosneb kahest peatükist, mis omakorda jagunevad kaheks alapeatükiks. Esimese peatüki esimeses alapeatükis antakse ülevaade alkoholiaktsiisi ja piirikaubanduse vahelistest seostest kirjanduse põhjal ning esimese peatüki teises alapeatükis analüüsitakse Läti aktsiisimäärade erinevust ja mõju võrreldes Eestiga.

Teise peatüki esimeses alapeatükis keskendutakse sellele, milline on Eestist pärit ja Lätist alkohoolseid jooke ostvate isikute profiil ning teise peatüki teises alapeatükis kirjutatakse sellest, milline on alkoholi ostvate inimeste ostukäitumine Valkas. Lõputöös kasutatakse erinevaid teadusmaterjale ning Eesti Vabariigi õigusakte, mis on hetkel kehtivad ja samuti Läti seadusi.

1. ALKOHOLIAKTSIIS JA ALKOHOL

1.1 Alkoholiaktsiisi ja piirikaubanduse vahelised seosed

Aktsiisimaksud ja tollimaksud on suhteliselt suureks osaks riigi maksutuludest. Aktsiisimaksud kogumist takistavad mitmed tegurid, millest üks on piirikaubanduse areng. Euroopa Liidu liikmesriikidel puudub piiril igapäevane piirikontroll ja inimesed saavad seetõttu osta naaberriigist erinevaid kaupsid.

„Aktsiis on ühetasandiline maks. See tähendab, et aktsiisikohustus tekib vaid üks kord kas kauba tootmisel või Eestisse toomisel (täpsemalt küll aktsiisilaost väljastamisel) ja hilisematel müügietaappidel mingit täiendavat maksustamist enam ei toimu. Kuna aktsiisimäärad ei sõltu maksuobjekti väärtusest, vaid on fikseeritud kauba ühiku kohta (erand on tubakaaktsiis, milles osa maksust on seotud toote maksimaalse lubatud jaehinnaga), siis puudub ka vajadus hilisemaid müügietaappe maksustada.“ (Lehis, 2007, lk 40) Praeguse valitsuse eesmärgiks on samuti täita riigieelarve tulud alkoholiaktsiisimäära tõstmisega, mis aga ei ole õige otsus. Tõstmisega tekib piiriülene kaubandus.

Aktsiisimaksu kogutakse kaupade pealt. Põhjuseks on nende tarbimisega kaasnevad ohud nii keskkonnale kui ka inimese enda tervisele. Maksud peaksid suunama inimese tarbimist alkoholi vähendada, kuna siis väheneks tarbimine ja samuti väheneks ka oht väliskeskkonnale. (Levell, O'Connell & Smith, 2016, p. 205)

Sadilov ja Õun on samuti arutanud artiklis „*Maksustamine ning aktsiisid Eestis*“ (2013, lk 57) aktsiisimaksu kehtestamise üle. Aktsiisimaks mõjutab oluliselt inimeste tarbimist teatud kaupade üle. Aktsiisimaksu rakendamise eesmärk on vähendada teatud toodete, näiteks alkoholi ja tubakatoodete tarbimist. Peamiseks põhjuseks on toodete liigne pruukimine, mis on probleemiks paljudes riikides kaasa arvatud Eestis ja Lätis.

Mõlemas artiklis on arutatud aktsiisimaksu kehtestamise üle ja siit saab järeldada, et kuna aktsiisimaks mõjutab oluliselt tarbimist, siis seoses sellega võiks riik kehtestada kõrgemad aktsiisi määrad. Mõlema eelneva artikli autorid arvavad, et mida kõrgemad on

hinnad, seda väiksem on tarbimine. Aktsiisimaksu tõstmine ei vähenda paraku piiri ääres elavate inimeste tarbimist. Liigne aktsiisimaksu tõstmine võrreldes naaberriigiga võib viia selleni, et aktsiisimaksu sisaldavaid tooteid minnakse ostma naaberriiki. Arenema hakkab rohkem piirikaubandus ja tarbimine ei vähene vaid jääb kas samaks või hoopis kasvab.

Mida soodsamad on hinnad, seda rohkem ostetakse ja tarbitakse toodet. See kehtib just väiksema sissetulekuga inimestele. See tähendab, et tehes valikut kas osta alkoholi Eestist või Lätist, minnakse kindlasti Läti, sest seal ostes tuleb see palju odavam. Samuti tähendab see seda, et kui ostma minnakse, ostetakse koju suurem kogus kui tavaliselt. Suuremate koguste ostmine suurendab omakorda alkoholi tarbimist.

Artiklis „*The Nordic borders are not alike*“ Karlsson ja Österberg (2009, lk 135) on kirjutanud piirikaubandusest põhjamaade piirialadel. Artiklis kirjutatakse, et alkoholsete jookide piiriülese kaubanduse suuruse määravad mitmed tegurid, milleks on: hinnaerinevuste tase, impordipiirangud, piirikontrolli läbi viimine, iga-aastaste piiriületuste arv, liiklus sagedus, piiri lähedal asuvad elanikud ja piiri ületamise motiivid. See tähendab, et eelpool mainitud tingimused määravad ära selle, kas alkoholsete jookide ostmine üle piiri tasub ära või ei tasu.

Veel kirjutab Karlsson ja Österberg (2009, lk 136) sellest, et viimasel kümnendil on alkoholsete jookide piirikontroll oluliselt väiksemaks muutunud, peamiselt tänu ühtse Euroopa turu laienemisele ja alkoholsete jookide impordipiirangute kaotamisele ELi liikmesriikide vahel.

Sellest tulenevalt on alkoholseid jooke hakatud ostma üle piiri, sest seoses Euroopa Liidu riikide omavaheliste piiride kadumisega saavad inimesed seda paremini teha. Kui alkoholi hinnad olid piiride olemasolekul naaberriikides erinevad, siis ei käidud alkoholi üle piiri ostmas nii palju, kuna pidi arvestama tõkestatud piiriületuse ja tollikontrolliga. Nüüd kui piire enam ei ole, peavad dokumendid endiselt kaasas olema, kuid piiril igapäevane kontroll puudub. Piirid on avatud ja seega saab alkoholi ostma minna lihtsamalt.

Wagenaar, Tobler ja Komro (2010, p. 2277) on teinud ülevaate alkoholi maksu- ja hinnapoliitika mõjudest haigestumistele ja suremusele. Ülevaates selgub, et enamikes arenenud riikides on alkohol teisel kohal järgnedes tubaka toodetele kui surma põhjustav tarbitav toode. Sellest tulenevalt on rahva tervis olnud olulisel kohal, kuna tervist kahjustavaid tooteid tarbitakse üha rohkem. Erinevalt paljudest ennetusmeetoditest, on peamiseks ennetusmeetodiks kasutama hakatud aktsiisimäära tõstmist. Arvatakse, et selline meetod tõstaks rahva tervislikku seisundit ja vähendaks alkoholi tarbimist kogu maailmas üldiselt. Aktsiisi kogumisel tekivad täiendavad tulud, mida saab kasutada muu avaliku tervishoiu infrastruktuuri ja ennetusvajaduste jaoks.

Saar on kirjutanud artiklis „Baltic Journal of Economics“ (2011, p. 67), et maksude suurendamine võib siiski nõuda halduskulude veelgi suuremat tõusu, sest must turg kipub laienema, kuna hinnatase tõuseb seaduslikul turul. See tähendab, et tõstes alkoholi aktsiisimäära ei too see kaasa ainult piirikaubanduse teket vaid toob kaasa ka musta turu laienemise. Kui riik soovib alkoholiaktsiisi tõsta, siis eelnevalt võiks mõelda alkoholi optimaalse maksumäära välja arvutamisele, samuti ei tohiks välja jätta arvutamisel seda, kas aktsiisimäära tõstmine vähendaks tarbimist või mitte.

World Health Organization (2009, lk 12-13) on toonud välja veel ühe probleemi, mis mõjutab oluliselt rahva tervist ja alkoholi tarbimist. Joomiseks mittemõeldud alkoholid ja ebaseaduslikult toodetud või kodus tehtud alkohol võivad tervisele olla kahjulikud kõrgema etanoolisisalduse ja saastatuse poolest. Illegaalselt kaubeldav alkohol võib tuua suurema terviseriski tulenevalt kas saastumisest kauplemisprotsessis või tulenevalt selle madalamast hinnast, mis toob võrreldes legaalse alkoholiga kaasa rohkema tarvitamise. See tähendab, et kui väikese sissetulekuga inimene on alkoholist sõltuv, siis tarbib ta joomiseks mitte mõeldud alkoholi. Inimene tarbib seda, sest see on odav ja rahva tervis aktsiisimäärade tõstmisel ei paraneks, vaid pigem halveneks.

Saar (2011, p. 67) ja World Health Organization (2009, lk 12-13) kinnitavad seda, et liigne alkoholiaktsiisi tõstmine võib tuua kaasa alkoholi musta turu laienemise. See tähendab, et suureneb alkoholi ebaseaduslik tootmine. Inimesed hakkavad leidma endale teisi alternatiive, et alkoholi tarbida odavamalt edasi. Kui alkoholiaktsiis tõstetakse liiga suureks, on alkoholi hinnad nii kõrged, et inimesed, kes on alkoholist sõltuvuses ei suuda neid tooteid enam osta ja hakkavad otsima teisi alternatiive. See tähendab seda, kas

hakatakse üle piiri käima alkoholi ostmas (areneb piirikaubandus) või hakatakse ise tootma alkoholi. Samuti tuleb välja World Health Organizationi (2009, lk 13) läbi viidud uuringust, et joomiseks mitte mõeldud alkoholi ja odavat alkoholi, ostavad rohkem madalama sissetulekuga inimesed.

Tervise Arengu Instituudi (2017) spetsialistid jagavad alkoholitarvitajad nelja erineva riskiastmega rühma:

1. madala riskiga tarvitajad;
2. riskitarvitajad;
3. kuritarvitajad;
4. sõltlased.

Tervise Arengu Instituudi (2017) koduleheküljel internetis on lisaks liigtarvitamise astmetele välja toodud, et Eestis hinnanguliselt 70% täiskasvanud elanikkonnast kuulub madala riski tarvitajate hulka. Kõik ülejäänud rühmad kuuluvad alkoholi liigtarvitajate hulka. Eelnevast riskirühma jaotusest on kõige ohtlikum igapäevane tarbija ehk sõltlane.

Sõltuvust kirjeldavad Cook & Moore raamatus „Alcohol“ (2000, lk 19) selliselt, et kui teatud hetkel tehtud valikud, mis on seotud alkoholi joomisega hakkavad mõjutama meie tulevikus tehtavaid valikuid, siis on tekkinud sõltuvus. Ehk kui täna hakata jooma viina, siis on tõenäosus suur, et juuakse ka 5 aasta pärast viina edasi.

Kui tarbijal on sõltuvus alkoholist, siis Lätist toodud suure koguse ostmine ahvatleb rohkem tarbima. Näiteks Tallinnast Valkasse alkoholi ostma tulnud inimesed ostavad alkoholi arvatavasti rohkem, sest kui nii kaugelt tulla, siis ei osteta üldiselt ühte pudelit. See tähendab, et alkoholi tarbimine võib suurened. Alkoholi tarbimise kogused suurenevad seda rohkem, mida suuremaid koguseid koju ostetakse.

Pappel (2016) kirjutab oma artiklis, et Norstat on teinud uuringu Eesti-Läti alkoholi piirikaubanduse kohta. Uuringus tuleb välja, et Läti piiripoodidest on ise alkoholi ostnud või lasknud endale tuua 28% tööelistest eestimaalastest. Uuringu kohaselt tõi 78% Lätis ostlejatest alkoholi kaasa enda tarbeks ja 36% sõprade ning tuttavate tarbeks. 1% Lätist alkoholi ostnutest tunnistas, et tegi seda müügi eesmärgil. Alkoholitootjate ja Maaletoojate Liidu hinnangul kaotas Eesti aastal 2016 Läti piirikaubanduse tõttu ainuüksi

alkoholilt kuni 20 miljonit eurot maksuraha. Seetõttu on plaanis taotleda aktsiisitõusude peatamist ja edasiste aktsiisiotsuste tegemisel tuleks arvestada piirikaubanduse mõjude analüüsi tulemustega. (Pappel, 2016)

Cook (1982, p. 247) selgitab kuidas maksud ja hinnad mõjutavad kõige rohkem alkohoolseid jooke tarbivaid inimesi. Keskmine tarbimine väheneb maksude suurendamise tagajärjel ainult keskmistel tarbijatel, kuid igapäevaseid alkoholi tarbijaid see ei mõjuta. Igapäeva tarbijad on immuunsed majanduslike muutuste suhtes ehk neid ei mõjuta hindade tõstmine nagunii, sest kui inimesel on sõltuvus, siis tarbib ta teatud tooteid olenemata toote hinnast. Siit saab järeldada, et alkoholi ostjate profiil on ka alkoholi tarbimisest: keskmised ja igapäeva tarbijad.

Lähtudes eelnevatele autoritele, kes räägivad sõltuvusest, saame väita vastu Sadilovi ja Õuna (2013, lk 57) uuringu ja Levell, O'Connell ja Smithi (2016, p. 205) raamatus kirjutatud lõikudele. Mõlemas artiklis on autorid arvanud, et mida kõrgemad on hinnad, seda väiksem on tarbimine. Kui võtta näiteks isik, kes on alkoholist sõltuvuses ja riik tõstaks aktsiisimäärasid, siis sõltlast hinna muutus siiski ei mõjutaks, sest nende tarbimine toimiks olenemata hinnast. Mida kõrgemad on hinnad Eestis, seda suurem on piirikaubanduse areng, sest Lätis on alkoholi hinnad väiksemad ja soodustavad seetõttu piirikaubanduse teket.

Raportis „Alcohol Affordability and Cross-border Trade in Alcohol“ (Karlsson, et al, 2009, lk 15) kirjutatakse, et piiriülese kaubanduse arengut mõjutavad samad tegurid, mis mõjutavad tavalist kaubandust. Piiriülest kaubandust, nagu tavalist kaubandust, mõjutavad erinevates kohtades müüdavate kaupade liigid ja nende toodete hinnad. Muud tegurid, mis mõjutavad veel piiriülese kaubanduse teket on nõudlus kaupade ja inimeste ostujõu järele ning reisimise kulud nii raha kui ka aja osas.

Kõik need tegurid mõjutavad piiride ületamise sagedust ja piiriülese kaubanduse hulka. Sellest tulenevalt saamegi järeldada, et Lätis on alkohol odavam ja seal on spetsiaalsed alkoholi poed. Eestlased lähevad Lätti alkoholi ostma, sest seal on odavam kui Eestis ja seal on suurem valik.

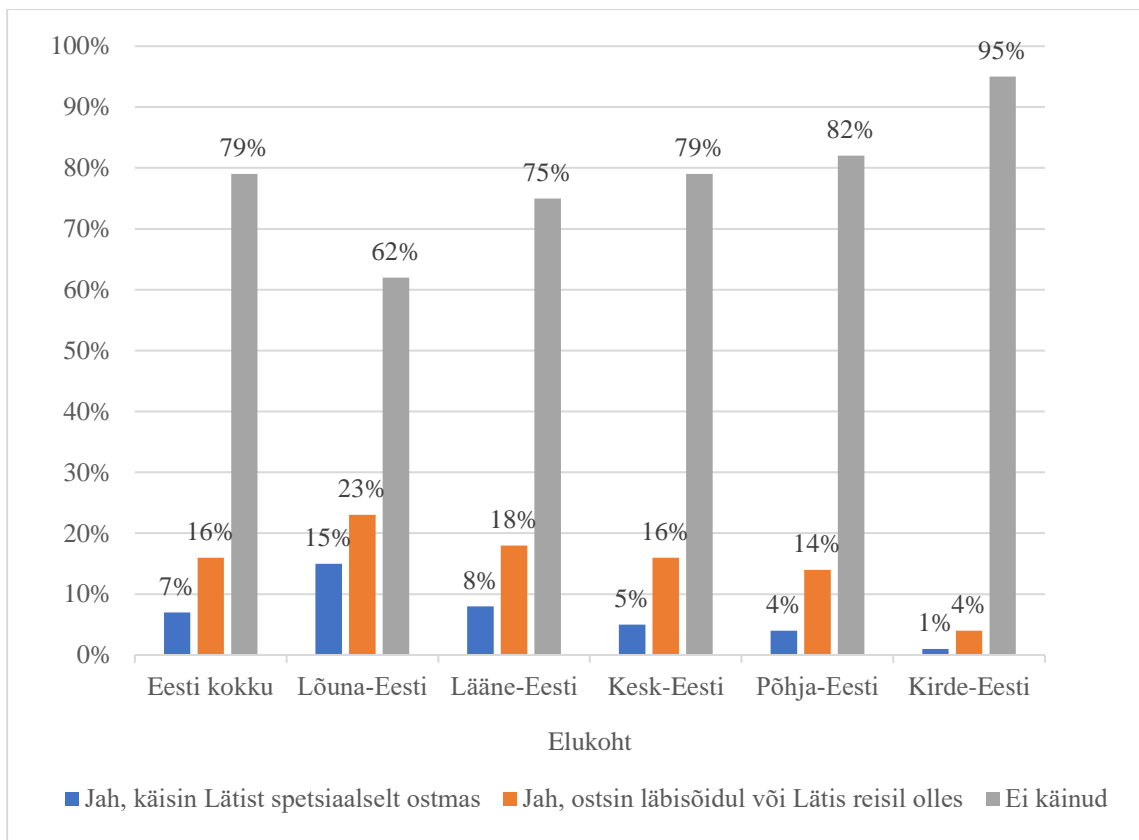
Cook jt (2005, p. 3) otsivad küsimusele „kas alkoholi tarbimine mõjutab suremust?“ vastust. Uuringust selgus, et mõõdukas joomine kaitseb südamehaigustesse haigestumise eest keskmises vanuses inimesi. Südame haigustesse haigestumine ja varajane suremus ei teki alkoholi liigtarbimisest, vaid Cook jt on seletanud ära, et haigused tekivad hoopis vee erineva kvaliteedi pärast. Siit saab järeldada, et alkoholi mõõdukas tarbimine võib mõjuda inimese tervisele kasulikult. Teatud koguses ja teatud olukorras alkoholi tarbides võib pääseda mõnest külmetushaigusest. Seetõttu võib järeldada, et piirikaubandusest tingitud alkoholi ei pea ostma suurtes kogustes, kuna see on odav. Alkoholi võidakse osta ka tervise parandamise eesmärgil.

Eesti Konjunktuurinstituut on teinud aastal 2016 uuringu „Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15–16-aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis“. Uuringus (2016, lk 23) küsiti ka alkoholi tarbimise kohta ning sealt selgub, et alaealiste alkoholitarbimine on mõnevõrra vähenenud, kuid endiselt leiab ka probleemseid kohti. Näiteks on uuringus toodud välja, et enam kui iga kolmas 15-16 aastane õpilane ehk 38% 15-16 aastastest noortest on juba olnud vähemalt korra elu jooksul nii purjus, et kõikusid kõndides ega saanud õigesti rääkida, oksendasid ja ei mäletanud, mis juhtus jne. Samuti tuli uuringust välja, et iga neljas õpilane ehk 26% 15-16 aastastest õpilastest on olnud sellises seisundis 2015. aastal. (Eesti Konjunktuurinstituut, 2016)

Uuringu põhjal selgus, et alkoholi ostjate profiili saab jaotada selliselt, et ostjateks ja tarbijateks on noored kuni 18 aastased inimesed või vanemad inimesed. Uuringu põhjal selgus, et noored on tarbinud alkoholi iga aastaga vähem, kui vanemad inimesed. Mida aeg edasi, seda vähem esineb olukorda, et alkoholi soovivad osta ja tarbida noored kuni 18 aastased inimesed. Iga kolmas on olnud korra elu jooksul purjus, mis tähendab, et alkoholi on noored tarbinud, kuid ilmselt on see jätnud mälestuse, kui halb oli pärast olla ja noored on saanud liigtarvitamisest õppetunni.

Alkoholi ostjate profiili elukoha järgi on Asplund, et al. (2007, lk 10) teinud uuringu sellest, kui kaugelt oleks inimesed nõus sõitma alkoholi ostma. Uuringust selgus, et mida lähemal inimesed piirile elavad, seda tundlikumad on nad hindadele. Kui hindade erinevus on Rootsis ja Taanis väga suur, siis on rootslased nõus sõitma Taani ka 1000 km kauguselt, et osta näiteks õlut, mille hind on võrreldes Rootsi hinnaga madalam.

Eesti Konjunktuuriinstituut (2017, lk 19) on teinud uuringu „Eesti elanike alkoholi ostmine Lätist 2016. aastal“, millest selgub, et kõige sagedamini on Lätist alkoholi käinud ostmas lõunaestlased. Lõunaestlastele järgnevad lääne-estlased ja kesk-estlased (vt joonis 1). Tabelis on näha, palju käidi spetsiaalselt ja palju Lätis reisil olles alkoholi osteti. Lõunaestlased on kõige sagedamini käinud alkoholi ostmas seetõttu, et nende naaberriik on Läti ja seega on lihtsam ja vähem kulukam sõita Lätti alkoholi ostma. Sellest saab järeldada, et Asplundi uuringu tulemused on samad, mis Eesti Konjunktuuriinstituudi tehtud uuringu tulemused.

Joonis 1. Alkohoolsete jookide ostmine elukoha järgi (% vastanutest) (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2017; autori koostatud)

Algselt loodi Euroopa Liidus vabaliikumine selleks, et inimesed, kes töötasid Euroopa Liidu riigis, saaksid vabalt liikuda tööle ja koju. (European Commission, 2017a) Euroopa Liiduga ühinemine tõi kaasa ka teatud riikides ühise rahvaluuta-euro loomise. See lihtsustas naaberriikidega hindasid võrdlema, samuti tõi teatud kaupades hindade stabiilsust ja inimestel oli parem ülevaade kust midagi odavamalt saada (European Commission, 2017b).

Leal jt (2010, p. 136) kirjutavad, et piirikaubandust soodustavad naaberriikides erinevad hinnad. Müües sarnaseid tooteid või teenuseid võib tekkida olukord, et naaberriigis on sama toode odavam. Sellest tulenevalt on inimesed nõus reisima just nii kaugemale, kuni ostetud kaupade maksumus kompenseerib reisi maksumuse.

Alkohoolsete jookide laiaulatuslik maksustamise erinevus liikmesriikides mõjutab turgu ning hõlbustab pettusi ja salakaubavedu. Kuid kui puudub kõigi liikmesriikide nõusolek, siis ei saa piirikaubanduses midagi muuta (Kirk, 2004). See tähendab seda, et tegelikkuses on võimalik aktsiisimäärasid Euroopa Liidus ühisele määrale viia, kuid seda ainult tingimusel, et kõik liikmesriigid on ühise määraga nõus. Hetkel sellist võimalust pole Euroopa Liit suutnud luua.

Holder (2009, p. 236) kirjutab, et piiriülese kaubanduse vähendamise üheks peamiseks võimaluseks on aktsiisimäärade korrigeerimine naaberriikidega samale tasemele. See toob kaasa alkoholi hinna olulise languse ning tarbimise järsu suurenemise. Aktsiisimäärade langetamine piiraks küll teatud määral piiriülest kaubandust, kuid määrade langetamisel ei täidaks aktsiisipoliitika enam tarbimist reguleerivat eesmärki. Sellisel meetodil oleks alkohol tarbijatele rahaliselt jõukohasem ning alkohoolsete jookide tarbimisega seotud probleemid riigis ei väheneks, vaid hoopiski suureneksid.

Aktsiisimaks on kehtestatud antud toodetele, kuna tooted on tervist või keskkonda kahjustavad ja seetõttu püüab riik nende tarbimist vähendada. Aktsiis mõjutab alkoholiturgu. Kui toodetele kehtestatakse kõrge aktsiisimäär, siis on tarbimine väiksem, kuna tooted on kallid ja rahvas ei jõua antud tooteid osta. Kui aktsiisimäär vähendatakse, siis tarbitakse tooteid rohkem, kuna tooted on odavamad ja tekib ülenõudlus ehk defitsiit. Probleem on tekkinud ka piiriäärsetel aladel. Kõik sõltub alkohoolse joogi hinnast, kas inimene on nõus seda ostma või mitte. Piiriülene kaubandus alkoholi suhtes sõltub sellest, kui odav ja kui suur valik kaupa on teatud naaberriigis. Piirikaubandust mõjutab naaberriikide erinev alkoholiaktsiisi tase ja sellest tulenev hindade erinevus. Eelnevalt on välja toodud alkoholi tarvitavate inimeste tüübid. Samuti saime teada, alkoholi ostvate inimeste profiili teiste läbi viidud uuringute põhjal. Artiklite põhjal käivad üldiselt rohkem sisseoste tegemas inimesed, kelle sissetulek ei ole väga kõrge, vaid pigem madal või keskmine. Samuti ostavad alkoholi peamiselt need, kes elavad piirile lähedal. Piiri ääres elades on inimesel parem ülevaade hindadest ja isik teab täpselt, kus on soodsam ja

millisest poest tasub teatud kaupa osta. Tüüpiline alkoholi ostja profiil on madalama sissetulekuga isik, kes elab ise piiri ääres, teab erinevate kohalike poodide hindasid ja tooteid ning lähtub sellest, kust saab teatud kaupa odavamalt, et raha säästa.

1.2 Läti aktsiisimäärade erinevus ja mõju võrreldes Eestiga

Lõuna-Eestis asub piirilinn Valga, kelle naaberlinnaks Lätis on Valka. Valgat ja Valkat nimetakse kaksiklinnaks ühise linna nime tõttu. Linnades on pidev omavaheline koostöö ja rahvas liigub igapäevaselt nii Lätist Eesti kui ka vastupidi. Seoses sellega, et Eesti ja Läti vahel puudub igapäevane piirikontroll on tekkinud piirikaubandus.

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (ATKEAS) §23 sätestab, et aktsiisi maksuhalduriks on Maksu- ja Tolliamet. Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus §28 ja §29 sätestavad, et aktsiis makstakse Maksu- ja Tolliameti pangakontole ja aktsiis laekub riigieelarvesse. Riigieelarvesse laekunud alkoholi- ja tubakaaktsiisist kantakse 3,5 protsenti üle Eesti Kultuurkapitalile, sealhulgas 0,5 protsenti Eesti Kultuurkapitali koosseisu kuuluvale kehakultuuri ja spordi sihtkapitalile.“ See tähendab, et riik toetab aktsiisi kogudes kultuuri ja sporti ning kui Eesti aktsiisimäärad on liiga kõrged, siis eestlased Eestist alkoholi ei osta ja seega ei saa ka kultuuri ja spordi valdkonnad nii suurt toetust, kui oleks vaja. (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus, 2018)

Österberg (2011, p. 126) kirjutab, et Euroopa Liidu liikmesriigid võivad vabalt otsustada oma alkoholiaktsiisitasemed, kui nad jäävad ELi miinimumtasemele. Lisaks miinimummäärale on destilleeritud piiritusjooki puhul ka maksimummäär (1000 eurot puhta alkoholi hektoliitri kohta), mis tähendab, et maksimummäärast allapoole jäävad riigid ei saa oma destilleeritud piiritusjookide aktsiisimäära vähendada, ja riigid, kes ületavad seda maksimummäära, ei saa minna madalamale.

Isik, kes on vähemalt 18 aastane, võib teisest liikmesriigist Eestisse tulles endaga kaasa tuua pagasis maksuvabalt alkoholi, mis on mõeldud ainult enda isiklikuks tarbimiseks. Isiklikuks tarbimiseks kuuluvad järgnevad kogused, mis on Maksu- ja Tolliameti (2017)

kodulehel ning samuti Riigi Teatajas (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus, 2018) §47¹ ära toodud:

1. kuni 90 liitrit veini, mille hulgas võib olla kuni 60 liitrit vahuveini;
2. kuni 110 liitrit õlut;
3. kuni 10 liitrit kangeid alkohoolseid jooke (alkoholisisaldus üle 22%);
4. 20 liitrit muid eelnevalt nimetatud alkohoolseid jooke (alkoholisisaldusega alla 22%).

Neid koguseid ületades konfiskeeritakse tooted tollitöötajate poolt ja peale nende koguste ületamist loetakse alkoholi ostmine alkoholi käitlemiseks. Näiteks kui isik soovib Läti poest enda otstarbeks osta 200 liitrit õlut eraisikuna, siis seda ei tohi tuua, vaid see kogus, mis on üle ehk 90 liitrit õlut konfiskeeritakse.

Mitmel põhjusel on paljud ELi liikmesriigid säilitanud oma alkoholiaktsiisimäärad ELi minimaalsete määrade lähedal, kuid mõnedel liikmesriikidel on madalaimate määradega võrreldes väga kõrged alkoholi aktsiisimäärad (Österberg, 2011, p. 126). Kõrged alkoholi aktsiisimäärad on ka Eestil võrreldes Lätiga.

Österberg (2011, p. 126) selgitab, et 2010. aasta jaanuaris oli enam kui pooltel kahekümne seitsmest ELi liikmesriigist veini puhul aktsiisimääraks 0 eurot ja seitsmel ELi liikmesriigil oli õlle aktsiisimäär alla 10% ELi lubatud miinimummäära. Kõrgemad määrad olid Soomes, Irimaal ja Ühendkuningriigis. Nendes riikides oli õlle aktsiisimäär üle kümne korra ELi miinimummäärast kõrgem.

Võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega, on Eesti alkoholiaktsiisimäärad keskmisest kõrgemad. Eesti paiknes 2016. aastal kange alkoholi ja õlleaktsiisi suuruse poolest 28 riigi võrdluses 7. kohal ning aastatega on Eesti koht selles edetabelis järjest tõusnud (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2017). Eestis ja Lätis on erinev alkoholi aktsiisipoliitika. Eestis üritatakse alkoholi kättesaadavust piirata, tõstes alkoholi aktsiisimäära tunduvalt kõrgemale. Lätis on alkoholi aktsiisimäär vastupidiselt Eestile madal ja sellest tulenevalt käivad eestlased ostmas alkoholi Lätist. Kahe suurema kasutustihedusega piiriületuskohale Valkas ja Ainažis on rajatud spetsiaalsed alkoholi müüvad kauplused (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2017).

Alljärgnevalt on ära toodud tabelid, kus on võrreldud aktsiisimäärasid Eestis ja Lätis aastatel 2017-2018. Tabelitest (vt tabel 1 ja 2) on näha, et võrreldes Eestiga on Lätis alkoholi aktsiisimäärad väiksemad, kui Eestis. Seoses sellega on tekkinud Eesti ja Läti vahel piirikaubandus.

Tabel 1. Eesti aktsiisimäärad aastatel 2017-2018 (eurodes) (Maksu- ja Tolliamet, 2018; autori koostatud)

Toode	Aktsiisimäär alates			Ühik
	01.02.2017	01.07.2017	01.02.2018	
Õlu*	9,13	15,52	16,92	etanoolisisaldus ühe mahuprotsendi kohta hektoliitris
Kääritatud jook või vein, mille etanoolisisaldus on ≤ 6 vol	53,41	77,44	84,41	hektoliiter
Kääritatud jook või vein, mille etanoolisisaldus on >6 vol	123,18	123,18	147,82	hektoliiter
Vahetoode	263,03	263,03	289,33	hektoliiter
Muu alkohol	23,89	23,89	25,08	etanoolisisalduse ühe mahuprotsendi kohta hektoliitris

Märkus: tärniga (*) on tähistatud väikeõlletootja, kes tootis eelmisel kalendriaastal õlut kuni 6000 hektoliitrit, jooksva aasta algusest toodetud kuni 6000 hektoliitri aktsiisimäär on 50% tavamäärast.

Tabelites 1 ja 2 on näha, et võrreldes Lätiga on aktsiisimäär Eestis olnud muul alkoholil (see tähendab kangel alkoholil) 2017. aastal 23,89 eurot etanoolisisalduse ühe mahuprotsendi kohta hektoliitris. Lätis oli samal ajal kange alkoholi määr 14,50 eurot etanoolisisalduse ühe mahuprotsendi kohta hektoliitris. Vahe on 9,39 eurot, mis tähendab, et eestlased kes elavad piirile lähedal, saavad alkoholi osta soodsamalt Lätist ja see on nendele kasulik.

Tabel 2. Läti aktsiisimäärad aastatel 2017-2019 (eurodes) (*Ministry of Finance of the Republic of Latvia, 2018; autori koostatud*)

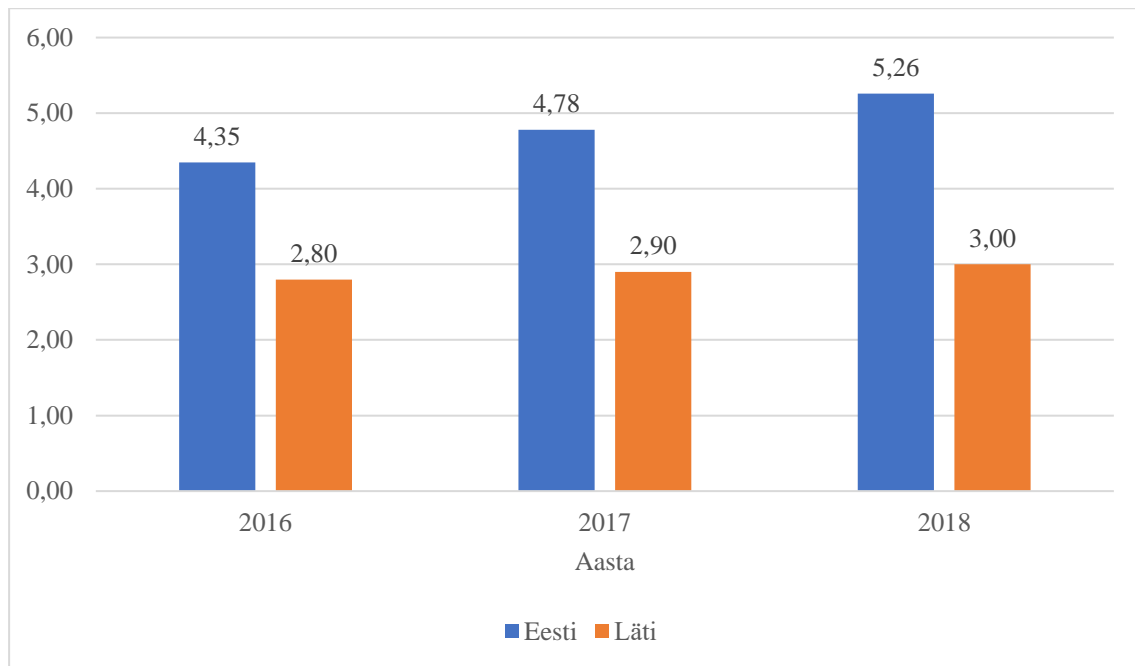
Toode	Aktsiisimäär alates			Ühik
	01.03.2017	01.03.2018	01.03.2019	
Õlu*	4,50	6,80	7,40	etanoolisisaldus ühe mahuprotsendi kohta hektoliitris
Kääritatud jook või vein, mille etanoolisisaldus on ≤ 6 vol	64	64	64	hektoliiter
Kääritatud jook või vein, mille etanoolisisaldus on >6 vol	78	92	101	hektoliiter
Vahetoode	130	150	168	hektoliiter
Muu alkohol	14,50	16,70	18,40	etanoolisisaldus ühe mahuprotsendi kohta hektoliitris

Märkus: tärniga (*) on tähistatud väikeõlletootja, kes tootis eelmisel kalendriaastal õlut kuni 6000 hektoliitrit, jooksva aasta algusest toodetud kuni 6000 hektoliitri aktsiisimäär on 50% tavamäärast.

Sadilov ja Õun (2013, lk 63-64) on kirjutanud, et alkoholi hind sõltub ka aktsiisist ja hind mõjutab ostetava alkoholi kogust. Kõrge hind võib tekitada probleemi, et suureneb salaalkoholi müük. Helsingis on alkohoolsed joogid kallimad kui Tallinnas ja Tallinna hinnad on kallimad kui Riias. Alkoholipoliitika on ka hinnapoliitika ja kui Eestis on kaup naabritega võrreldes palju kallim, minnakse tõenäoliselt ostma sinna, kus on odavam. Eesti ei saa maksude kehtestamisel mööda vaadata Läti maksu poliitikast, sest sealsed madalamad hinnad kutsuvad Eesti klienti sinna ostma, nii nagu peibutavad Eesti odavad hinnad Soome klienti Eestisse ostma.

Kui Eesti ei võrdle oma aktsiisimäärasid naaberriikidega, siis tulemuseks on see, et tekib piirikaubandus ja areneb salaturg. Kui Eestis toimus 01.07.2017 aastal aktsiisimäärade oluline tõus, siis Lätis seda ei toimunud. Lätis aktsiisimäärasid nii järsult ei tõstetud ja aktsiisimäärad on tõusnud ühtlases kasvavas tempos.

Eesti Konjunktuuriinstituudi (2017, lk 18) uuringus „Eesti elanike alkoholi ostmine Lätist 2016. aastal“ kirjutatakse, et kaupade piiriülesed ostud suurenevad üha rohkem. Mida rohkem hinnad erinevad ning mida parem on juurdepääs soovitud kaubagrupile, seda tihedamini ostetakse kaupa teiselt poolt piiri.

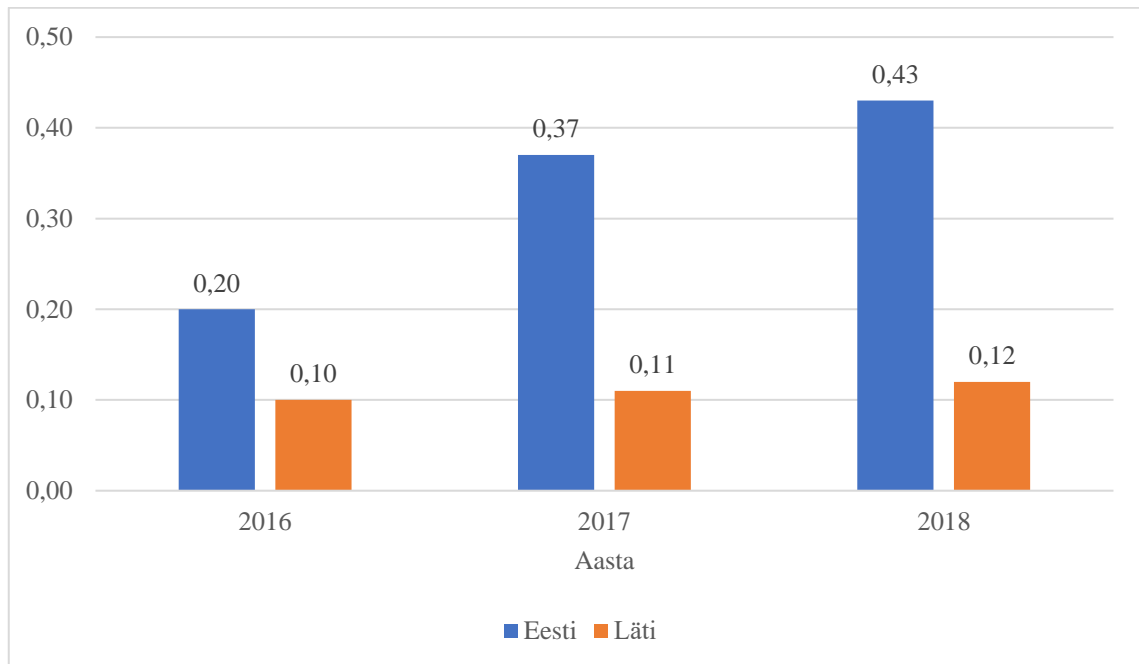

Joonis 2. Alkoholiaktsiis etanoolisisaldusega 40% viinal, 0,5 liitrisel pudelil Eestis ja Lätis 2016-2018 (eurodes) (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2017; autori koostatud)

Eesti Konjunktuuriinstituudi (2017, lk 18) uuringust selgub, et kui kange alkoholi aktsiis kasvab igal aastal 10% võrra, siis õlle aktsiisi suurendatakse 2017. aastal kaks korda. Kokku teeb see 87% ja 2018. aastal on tõus toimunud 18% ning sealt edasi 10% aastas. Läti kohta on sealne rahandusministeerium avaldanud alkoholi aktsiisi muudatused kuni 2020. aastani ja selle järgi kasvab kange alkoholi aktsiis Lätis nii 2017 kui 2018 aastal vaid natuke üle 3% ja õlle aktsiis ligikaudu 7% kummalgi aastal. Seega suureneb alkoholsete jookide aktsiiside erinevus sellel ja järgmisel aastal Eesti ning Läti vahel oluliselt (vt joonis 2 ja 3).

2016 aastal oli aktsiis 40% kangusega pooleliitrisel viinal Eestis 1.55 eurot kõrgem kui Lätis. 2017. aastal on vahe juba 1.88 eurot ning 2018. aastal 2.26 eurot. Ainuüksi aktsiisitõusu tulemusel kasvab pooleliitrisel viinapudeli hind Eestis 2017. aastal 0.52 eurot ja 2018. aastal 0.58 eurot, kokku kahe aastaga 1.10 eurot. Lätis muutus viina hind

aktsiiside mõjul mõlemal aastal 0.12 eurot kallimaks, seega kahe aastaga kallines seal viinapudeli hind kokku 0.24 eurot. (Eesti Konjunkturiinstituut, 2017)

Joonis 3. Alkoholiaktsiis etanoolisisaldusega 4,7% õllel, 0,5 liitrisel pudelil Eestis ja Lätis 2016-2018 (eurodes) (Eesti Konjunkturiinstituut, 2017; autori koostatud)

Kui aastal 2016 on õlle aktsiis Lätis 0,10 eurot pooleliitriise õlle pudeli kohta, siis Eestis on see 0,20 eurot. Aastal 2017 on õlle alkoholiaktsiisi määr pooleliitriise õlle kohta Lätis 0,11 eurot, Eestis on see 0,37 eurot. Mis tähendab et Eesti alkoholiaktsiis on 0,26 eurot suurem. Aastal 2018 on Lätis alkoholiaktsiis 0,12 eurot, kuid Eestis on see 0,43 eurot ehk 0,31 eurot suurem. See ongi üks suuremaid põhjuseid, miks lõuna eestlastel on odavam käia Lätist ostmas alkoholi. Kui Eestist osta 1 õlu, siis Lätist on võimalik osta selle raha eest 3 õlut. Tegelik viina ja õlle müügihind ei olene aga ainult aktsiisist, vaid sõltub ka turusituatsioonist, (vana aktsiisiga) varude suurusest, juurdehindlusest jm.

Praegu on viina ja õlle jaehindade vahe Eesti ja Läti piirikauplustes suurem kui eeldaks aktsiiside erinevus. Võib-olla sunnib turusituatsioon juurdehindlusi vähendama, mis korvaks natukene hinna erinevusi, kuid Eesti ja Läti erineva kiirusega kasvavad aktsiisid suurendavad lähiaastatel alkoholsete jookide hinnavahet nii või teisiti. (Eesti Konjunkturiinstituut, 2017)

Lisaks erinevast aktsiisipoliitikast tulenevale hinnaeelisele, muutub alkoholi hankimine Eesti lõunapiiri tagant järjest kättesaadavamaks, seda tänu müügikohtade laienemisele. Peale Läti enda kaupluste Valka linnas, on Eestist pärit Super Alko ja Alko1000 rajanud otse suurematele piiriületuskohtadele Ainažis ja Valkas spetsiaalsed alkoholikauplused. Lühiajal plaanitakse alkoholikaupluste uusi ehitamisi. Majanduslikult muudab Lätis alkoholi järel käimise tulusamaks ka samal ajal teiste soodsamate kaupade ostmine. Alkoholsete jookide kaubandusega tegelevad kauplused on laiendamas oma müügivalikut toidukaupade ja esmatarbekaupadega. (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2017)

Vabariigi Valitsus on teinud 2016. aastal analüüsi selle kohta, et riigikogu tõstaks lahja alkoholi aktsiisimäärasid. Vabariigi Valitsuse (2016, lk 1) uuringus kirjeldatakse, et tugeva ja kasvava majanduse aluseks on terved ja töövõimelised inimesed. Eesti rahva tervis on viimase kümnendi jooksul teinud läbi olulise arengu, kuid paraku on meil veel mahajäämus võrreldes Lääne-Euroopa riikidega, seda eriti meeste tervise osas.

Vabariigi Valitsuse (2016, lk 1) analüüsis tuuakse välja, et tarbimise langusest hoolimata ei ole otseselt alkoholist tingitud haiguste ja surmade arv viimastel aastatel samaväärselt vähenenud. Aastal 2015 täheldati alkoholist otseselt tingitud surmade arvu kasvu. Eesti Konjunktuurinstituudi uuringus „Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis“ kirjutatakse, et kui aastal 2014 suri otseselt alkoholist põhjustatud haigustesse 462 inimest, siis aastaks 2015 oli surmade arv juba 495 (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2016, lk 22). See tähendab, et vaatamata sellele, et tarbimine on vähenenud, on alkoholist tulenev surmade arv suurenenud ja inimesed tarbivad alkoholi liiga palju (vt tabel 3). Kui tarbimine on vähenenud, siis peaks langema ka alkoholist tingitud surmade arv, kuid antud analüüsi põhjal ei ole surmade arv vähenenud, vaid hoopiski kasvanud.

Tabel 3. Eeldatava ja tervena elatud eluiga Eestis ja EL-s (Vabariigi Valitsus, 2016; autori koostatud)

	Eesti (2015) (aastates)	EL (2014) (aastates)	Eesti ja EL erinevus (aastates)
Eeldatav eluiga sünnimomendil, mehed	73,08	78,1	5,02
Eeldatav eluiga sünnimomendil, naised	81,85	83,6	1,75
Tervena elatud eluiga, mehed	53,6	61,4	7,8
Tervena elatud eluiga, naised	56,1	61,8	5,7

Vabariigi Valitsuse (2016) analüüsis on kirjas, et võrreldes Eesti tervisenäitajaid (vt tabel 3) torkab eriti silma, et kui Eesti naiste oodatav eluiga on jõudnud EL keskmisele tasemele, jääb Eesti meeste keskmine eluiga EL meeste keskmisest 5 aasta võrra maha. Põhjuseks on Eesti meeste liialt varased, enne 65. eluaastat juhtuvad surmad, mille olulisemateks riskiteguriteks on alkoholi liigtarvitamine, suitsetamine ning ülekaal.

Eesti Konjunktuurinstituudi (2016, lk 3) raamatus „Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis“ on kirjutatud, et alkoholitarbimine on Eestis vähenenud. Aastal 2015 tarbis Eesti täiskasvanud elanik keskmiselt 10,3 liitrit 100 % alkoholi, mida on pea kolmandiku võrra vähem võrreldes alkoholi tarbimise „tippaasta“ ehk 2007. aastaga. Aastal 2007 oli täiskasvanud elaniku kohta arvestatud keskmine 14,8 liitrit puhast alkoholi aastas. See teeb ühe inimese kohta 12,5 liitrit puhast alkoholi aastas. Võrreldes 2014 aastaga vähenes 2015 aastal alkoholi tarbimine 7%, sealhulgas oli kangete alkoholsete jookide tarbimine 10,3% väiksem kui aasta varem. Õlle tarbimine vähenes aastaga 2,2% ja viinamarjaveine tarbiti 1,5% vähem kui eelmine aasta.

„Alkoholipoliitika roheline raamat“ valmis aastal 2012. Raamat ilmus tänu sotsiaalministeeriumi koordineerimisele ning ekspertide ja huvigruppide koostööle. Raamatus kirjeldatud põhimõtted alkoholitarvitamise vähendamiseks kiitis Vabariigi Valitsus heaks veebruaris 2014. Rohelises raamatus nähakse ette meetmed alkoholi kättesaadavuse ja müügienduse piiramiseks, alkoholitarvitamisest ja joobest tulenevate kahjude vähendamiseks, alkoholipoliitika meetmete toetamiseks kohalikul tasandil, teadlikkuse suurendamiseks ning ravi ja nõustamisteenuste kättesaadavuse parandamiseks. (Terviseinfo, 2016)

Sotsiaalministeerium (2014) on välja toonud meetmed alkoholi liigtarvitamise- ja kahjude vähendamiseks:

1. Alkoholi kättesaadavuse piiramine.
2. Alkoholsete jookide müügienduse piiramine.
3. Hinna- ja maksupoliitika.
4. Salaalkoholi leviku tõkestamine.
5. Alkoholitarvitamise ja joobe kahjude vähendamine.
6. Joobes juhtimise ennetamine.
7. Kohaliku omavalitsuse tegevused alkoholikahjude vähendamiseks.

8. Teadlikkuse suurendamine.
9. Ravi ja nõustamine.
10. Alkoholi tarbimise, tervisemõju ja alkoholipoliitika rakendamise ja tõhususe seire ja hindamine.

Need väljatoodud meetmed alkoholi liigtarvitamise ja kahjude vähendamiseks ei ole käesolevaks ajaks märkimisväärselt positiivset tulemust andnud, pigem soodustavad piiriülest kaubandust.

Lätis „Alkoholipoliitika rohelist raamatut“ ei ole koostatud. Lätlased ei ole avalikustanud enda meetmeid, millised oleksid nende ettepanekud, et nende riigis elavate inimeste tervist paraneks. Autori arvates ei ole Lätlased teinud ettepanekuid või loonud ühtegi alkoholitarbimist vähendavat raamatut sellepärast, et Lätis ollakse arvamusel, et kui liiga palju alkoholist rääkida, siis see lõpuks võib hoopis mõjuda vastupidiselt. See tähendab seda, et ei hakata alkoholi vältima, vaid hakatakse seda rohkem tarbima, sest alkoholi tarbimise vähendamisest räägitakse liiga palju.

Eelnevalt on ära toodud, palju võib maksuvabalt alkoholi vähemalt 18 aastane isik teisest liikmesriigist Eestisse tulles endaga kaasa tuua. Neid koguseid võib tuua ainult enda isiklikuks tarbimiseks. Eestis maksustatakse aktsiisiga neid tooteid, mis on Eestis toodetud, teisest liikmesriigist Eestisse toimetatud ja Eestisse vabaks ringluseks imporditud. Nendeks toodeteks on: alkohol, kütus, tubakatooted, elektrienergia ja pakend. Aktsiisiga maksustamist reguleerivad alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (ATKEAS) ja pakendiaktsiisi seadus (PakAS). Samad tooted on maksustatud aktsiisiga ka Lätis. Antud peatükis on ära toodud Eesti ja Läti aktsiisimäärad. Samuti on välja toodud tabelid, kus on näha Eesti ja Läti õlle ning viina hinnad. Hindade erinevus on märgatavalt erinev. Piiriäärsetel aladel elavad inimesed kalduvad ostlema sealt, kus on tooted odavamad. Kaupade aktsiisimäärade erinevus piiri ääres on suur, ning see mõjutab märkimisväärselt inimeste ostuharjumusi. Inimesed ei osta enam oma kodu turgudel tooteid, vaid ostetakse näiteks Lätist, mitte Eestist. Selline olukord mõjutab väga Eesti turgu ja paljud Eesti poed saavad võrreldes Lätiga alkoholi aktsiisimäärade olulise erinevuse tõttu kahju.

2. ALKOHOLI OSTJATE PROFIIL JA OSTUKÄITUMINE VALKAS

2.1 Eestist pärit ja Lätist alkohoolseid jooke ostvate isikute profiil

Selleks, et teada saada, milline on alkoholi ostja profiil ja alkoholi ostja ostukäitumine, viidi läbi küsitlus. Täpsemalt küsitleti uuringu jaoks neid isikuid, kes olid tulnud ostlema Valga/Valka piirile Alko1000 poodi. Inimesi küsitleti ajavahemikul 04.01-18.01.2018. Küsitlus viidi läbi igal nädalal neljapäevast laupäevani, vahemikus kell 10.00-17.00. Et küsitlust Alko1000 poes läbi viia, pidi eelnevalt küsima loa poe omanikult. Kui luba oli saadud, küsitleti inimesi pisteliselt juhuvalimina ja täpselt samadel päevadel igal nädalal. Küsitlus koosnes 20st küsimusest, mis olid esitatud eesti ja inglise keeles (vt lisa 1).

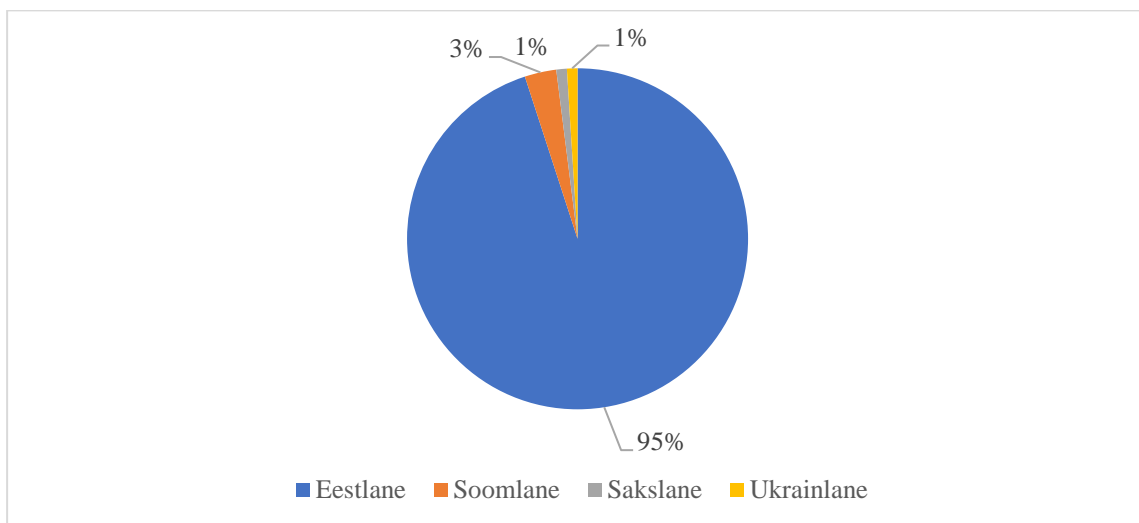
Vastajateks osutusid inimesed juhuvalimina. See tähendab, et inimesi küsitleti järjest. Peale igat vastajat küsitleti kohe järgmise Alko1000 kliendi käest, kas isik soovib küsimustele vastata. Küsitlust viidi läbi 100 inimesega, kes olid nõus vastama küsimustikule. Isikud, kellel polnud aega ja kes keeldusid küsimustele vastamast oli 25 inimest. See tähendab, et iga 5. inimene keeldus küsimustikule vastamast. Kui küsimustik oli läbi viidud, siis loeti mitu naist ja mitu meest oli küsitlusel kokku. Mehi oli kokku 79 ja naisi 21. Need isikud, kes nõus ei olnud vastama küsimustele, nende isikute sugu ei pandud kirja ja seega küsitluses olnud naiste ja meeste osakaal on päris erinev.

Profiili määratlemiseks küsiti järgmisi küsimusi: rahvus, sugu, vanus, maakond ja isikute haridustase. Samuti küsiti veel isikute ligikaudset netosissetulekut, kas isikud töötavad ja kas reisitakse üksi või mitmekesi? Neid küsimusi oli vaja, et saada teada milline on alkoholi ostja profiil ehk milline on keskmine alkoholi ostja, kui vana isik on ja kui kaugelt sõidetakse alkoholi ostma.

Alkoholi ostja ostukäitumise tunnuste leidmiseks küsiti veel teisi küsimusi: eesmärk, miks sõideti Läti Valka, millist alkohoolset toodet ning kui palju alkoholi osteti sellel päeval Alko1000 poest, kui palju kulutati alkoholile raha ning kas alkoholi osteti edasimüügiks või ainult enda tarbeks. Lisaks küsiti veel mitmeid küsimusi, millele saadi vastused, kuid mida ei kajastata lõputöös mahu kokkuhoiu mõttes. Nendeks olid

küsimused: mis oli reisi peamine eesmärk, mida osteti Läti külastusel veel peale alkoholi, kui tihti käiakse Lätis alkoholi ostmas ja palju raha kulus kokku Läti reisiga (vt. lisa1).

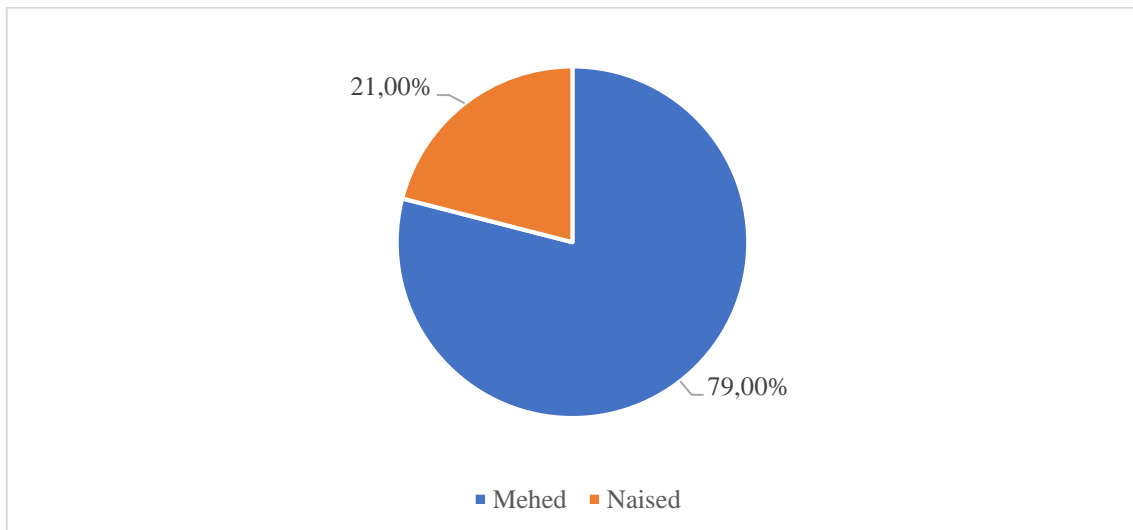
Küsitluse käigus esitati igale 100le vastanud inimesele küsimus „Mis on Teie rahvus?“. Vastustest tuli välja, et kõige rohkem inimesi ehk 95% vastanutest vastas, et nende rahvus on eestlane (vt joonis 4). 3% olid soomlased, 1% olid ukrainlased ja 1% olid sakslased. See tähendab, et Alko1000 poe külastajatest olid põhilised, keda küsitlesin eestlased. Suur eestlaste osakaal tuleneb arvatavasti sellest, et Läti on Eesti üks naaberriikidest ja võrreldes teiste naaberriikidega on Lätis kõige madalamad alkoholi aktsiisimäärad. See tähendab seda, et Leedu ja Eesti riigi elanikud sõidavad alkoholi ostma Lätti, kuna Läti on nende naaberriik ja Leedus on alkoholi aktsiis samuti kõrgem kui Lätis. Valgevene ja Venemaa on samuti Läti naaberriigid, kuid kuna tegemist on kolmandate riikidega, siis viisade tegemine ja piiri ületamine võib tekitada olukorra, et nii tihti Lätti spetsiaalselt alkoholi ostma ei sõideta (vt joonis 4).

Joonis 4. Alko1000 poes küsitlusele vastanute jaotus rahvuse alusel (% vastanutest) (autori koostatud lisa 1 alusel)

3% küsitletud inimestest olid soomlased (vt joonis 4), mis tähendab, et enam ei sõida soomlased alkoholi ostma ainult Eesti, vaid ka Lätti. Soomlaste arv ei olnud väga suur, kuid küsitlusele vastanud soomlased vastasid, et peamiseks põhjuseks, miks tuldi Alko1000 poodi, oli oma perele või tuttavatele külla sõitmine. Külla tulnud inimesed sõidavad läbi ka Läti Alko1000 poest, et osta endale Soome kaasa odavamalt alkoholi (vt. joonis 4).

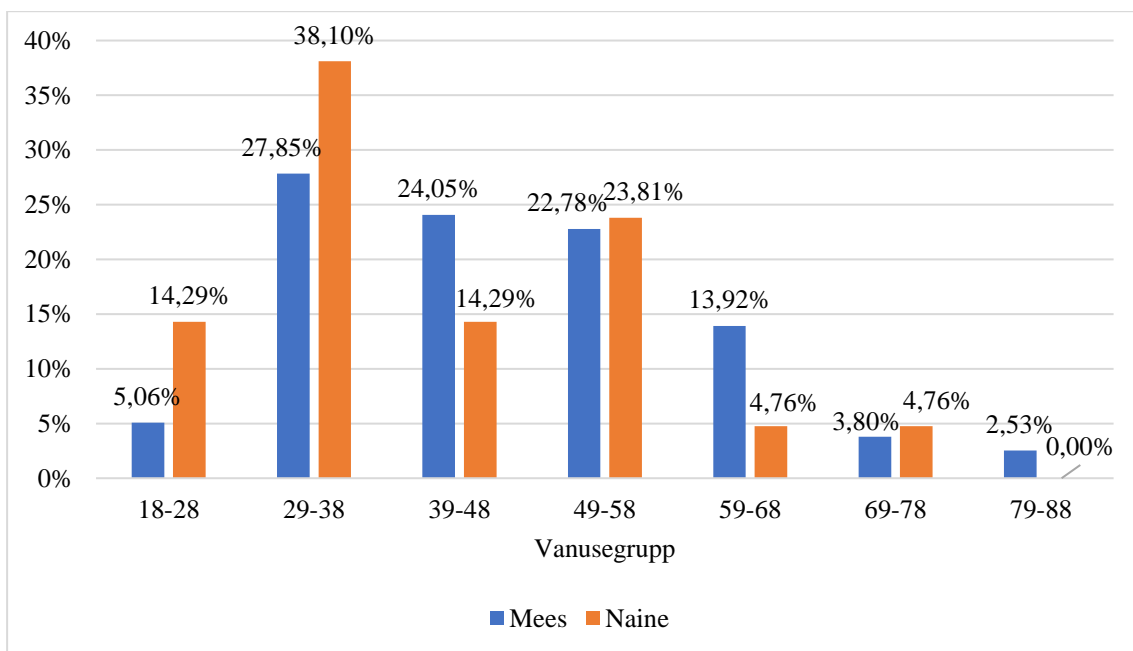
Uuringut läbi viies sattus küsitluse rohkem mehi, kui naisi. 100st küsitlusest olid juhuslikus valimis mehed 79 korral (vt joonis 5). Naisi oli võrreldes meestega vähem ehk 21 inimest. Sellest tulenevalt saab küsitlusest järeldada, et naised käivad alkoholi poes spetsiaalselt alkoholi ostmas vähem kui mehed. See tuleneb arvatavasti sellest, et naised ei sõida nii tihti eraldi alkoholipoodi alkoholi ostma. Naised ostavad alkoholi toidupoest, sest soovitakse osta alkoholi ja muud toidukaupa koos ühest kohast. Mehed satuvad Valka Alko1000 poodi tihedamini, sest Alko1000 pood jääb raskeveoki juhtidele tee äärde ja raskeveokijuhid on suurem osa mehed. Kuna sealne parkla on suur, siis sõidetakse poe parklasse, et puhkepausi teha. Puhkepausil saavad juhid käia poes ja samuti saab seal süüa ning parkimine on tasuta. Samuti meeldib meestele osta alkoholi spetsiaalsest alkoholipoest, sest seal on suurem valik.

Joonis 5. Küsitluses osalenute sooline jaotus (% vastanutest) (autori koostatud lisa 1 alusel)

Uuringus (vt joonis 6) tuli lisaks veel välja, et kõige enam esindatud vanusegrupp oli 29-38. Vanusegrupis 29-38 oli ostjate arv 24,4% ehk 81st mehest 23 meest. 21st naisest 8 ehk 38,1% naistest ostis samuti alkoholi vanuses 29-38. Üsna sarnase, kuid mõnevõrra madalama esindatusega olid vanusegrupid 39-48 ja 49-58. Nendes vanusegruppides osteti alkoholi samuti rohkem, kuid mõnevõrra vähem kui vanusegrupis 29-38. Teised vanusegrupid enam nii tihedalt ei esinenud, mis võib olla tingitud sellest, et sellel hetkel oli poes sellises vanusegrupis vähem inimesi.

Kui naiste vanusegruppi vaadates on näha, et alkoholi osteti vanusegrupis 39-48 vähem ehk 14,29% (vt joonis 6), siis vanusegrupis 49-58 on see kasvanud 9,52% võrra. See erinevus on tulnud sellest, et küsitlusele nõustunud naiste osakaal oli nii väikene, et nende küsitluse käigus saadud tulemust ei saa vähese naiste arvu tõttu pidada reaalseks. Meeste vanusegrupis on alkoholi ostmine langenud sujuvamalt kui naiste oma. Naiste alkoholi ostmine väheneb oluliselt vanusegrupis 69-78 aga mehed on veel alkoholi ostnud vanusegrupis 79-88 aastat. See tähendab, et mehed vanuses 79-88 on nõus sõitma Alko1000 poodi alkoholile järele, vaatamata sellele, et nende eluiga on päris kõrge. Ilmselt tarbitakse sellises eas alkoholi eesmärgiga parandada oma tervist. Vanematel inimestel on kombeks alkoholiga teha ise rahvameditsiini ja muid ravimeid, mida meie esivanemad on meile õpetanud haiguste korral kasutama. Nende toime on efektiivne. See tähendab, et alkoholi minnakse ise kohapeale ostma seda vähem, mida kõrgem on inimeste vanus.

Joonis 6. Küsitluses osalenute sooline ja vanuseline jaotus (% vastanutest vastavas soogrupis) (autori koostatud lisa 1 alusel)

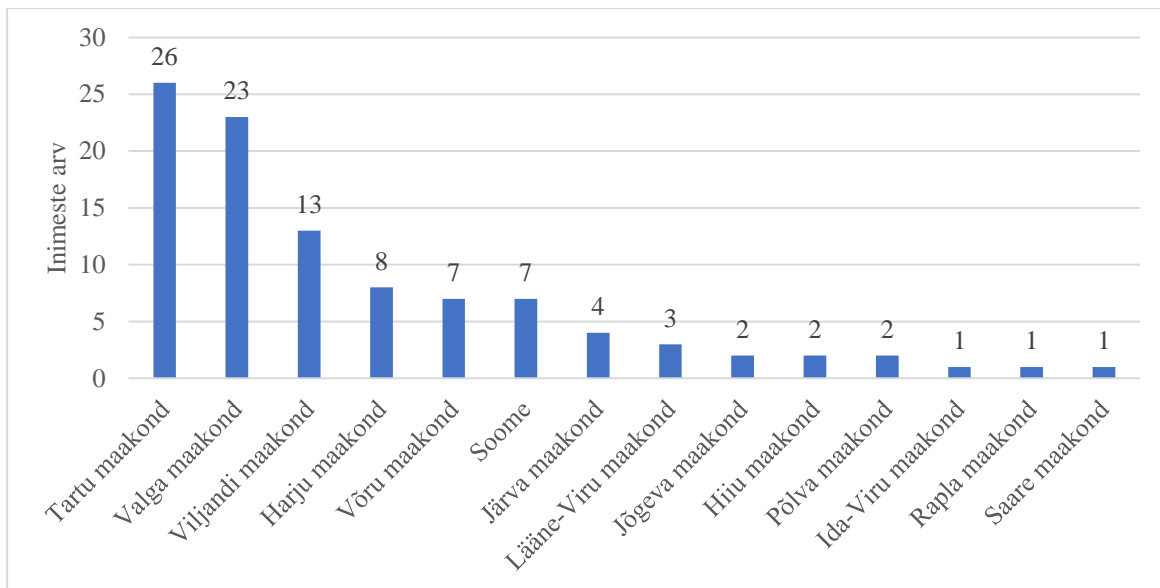
Üldiselt ostavad nii mehed kui naised nooremana alkoholi rohkem kui vanemana. Sarnastele tulemustele on jõudnud ka varasemad uurijad näiteks Eesti Konjunktuurinstituut või Kantar Emor. See võib olla tekkinud sellest, et noorena ei mõelda tervisele ja soovitakse saada uusi kogemusi elus ehk proovida kõike mis ei ole

lubatud ja mis valmistab noortele põnevust. Mida vanemaks saadakse, seda rohkem tekib elus kogemusi ja seda rohkem saavad inimesed aru sellest, mida tasub teha ja mida mitte.

Valimisse ei sattunud ühtegi alaealist (vt joonis 6), kes oleks ostnud Alko1000 poest alkoholi. See võib tuleneda sellest, et alkoholi tarbimise tagajärjed on noortele teadlikuks tehtud ja seega tarbivad noored alkoholi vähem, sest teavad kui halb on pärast liigset alkoholi tarbimist olla. Samuti võib tuleneda alaealistega mitte kohtumine sellest, et alaealised ostavad alkoholi mujalt toidupoodidest, mitte ei tule alkoholipoodi. Noored teavad, et alkoholipoes küsitakse nendelt kindlasti dokumenti, kui midagi keelatud ostetakse. Küsitlust läbi viies võisid noored küsitlusele vastamisest kõrvale hiilida, kartes, et vahele jäädes saavad karistada.

Alkoholi Alko1000st ostavad rohkem need inimesed, kes elavad piirile lähemal ja kelle sõidukulud ei ole nii suured, et ületaksid tulusid. Rohkem käivad Läti Alko1000 poodi lõunaestlased (vt joonis 7). Eelnevalt peatükis 1.1 kirjutati, et Asplund, et al. (2007, lk 10) ja Kantar Emor (2017) on teinud uuringu sellest, kui kaugelt on inimesed nõus sõitma, et osta alkoholi. Uuringust selgus, et mida lähemal inimesed piirile elavad, seda tundlikumad on nad hindadele. Sama uuringut on teinud ka Eesti Konjunktuurinstituut (2017, lk 19), milles selgus, et lõunaestlased on kõige sagedamini alkoholi ostnud Lätist. Nendele järgnevad lääne-estlased ja siis kesk-estlased (vt joonis 1).

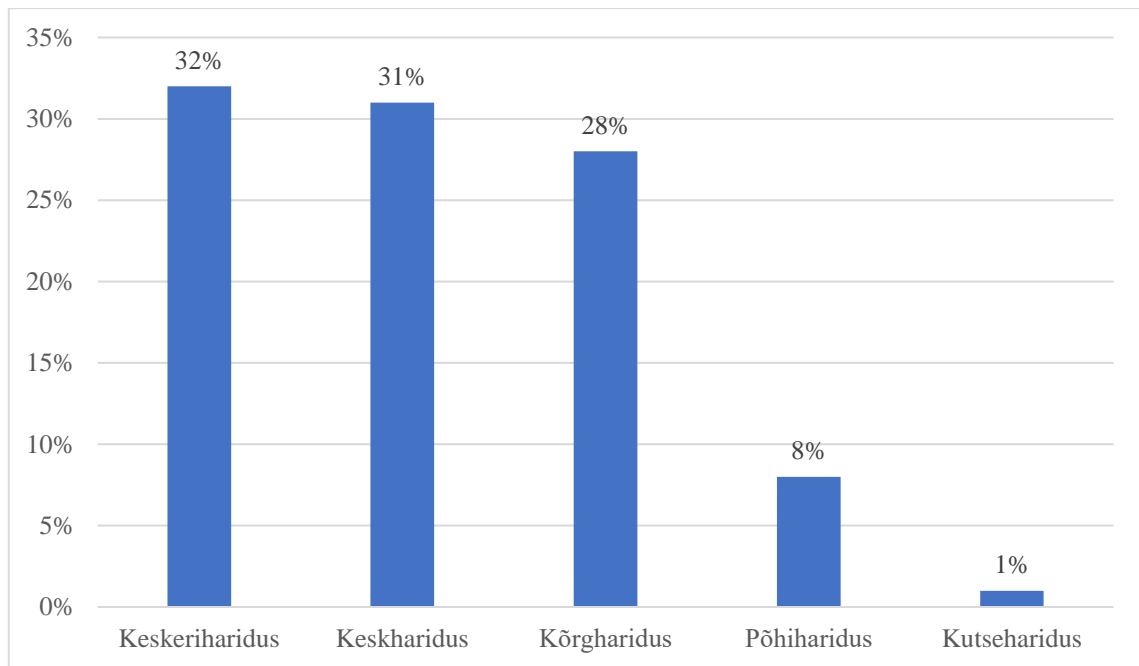
Alko1000 poes tehtud küsitluse põhjal saadi samuti tulemuseks, et kõige rohkem käivad Lätis sisseoste tegemas lõunaestlased (Jõgevamaa, Põlvamaa, Tartumaa, Valgamaa, Viljandimaa, Võrumaa) (vt joonis 7). Lõunaestlastele järgnevad põhja-estlased (Harjumaa) ja siis kesk-estlased (Järvamaa, Lääne-Virumaa, Raplamaa). Uuring näitas, et 26 inimest 100st küsitletust olid pärit Tartu maakonnast, 23 inimest olid Valga maakonnast ja 13 inimest olid pärit Viljandi maakonnast (vt joonis 7).

Joonis 7. Alkoholi ostmine maakondade kaupa (maakond ja inimeste arv) (inimeste arv 100st küsitlusest) (autori koostatud lisa 1 alusel)

Kõige rohkem ostjaid oli Lõuna-Eestist (vt joonis 7). Kirde-estlased (Ida-Viru maakond) ja lääne-estlased (Hiiumaa, Läänemaa, Pärnumaa, Saaremaa) Valka Alko1000 poodi alkoholi ostma tihti ei sõida, kuna nendel on võimalus osta alkoholi ja muud kaupa Venemaalt või Lätist Iklast alkoholi poest. See tähendab seda, et alkohoolsete jookide aktsiis ei jää Eestisse, vaid läheb samuti kas Läti või Venemaale. See väide ei ole kindlalt ära tõestatud aga küsitluse käigus sain kinnitust, et lõunaestlased ostavad alkoholi üle piiri Valkast ja ilmselt on see nii ka teistel piiriäärsetel aladel. Seega sain sama tulemuse Eesti Konjunktuurinstituudi (2017) läbiviidud uuringuga.

Kui vaadata edasi, milline oli Alko1000 poes küsitletud inimeste haridustase, siis on tulemused üsna võrdsed. 32% vastanutest olid omandanud keskerihariduse (vt joonis 8), 31% olid keskharidusega, 28% olid kõrgharidusega ja 8% olid põhiharidusega. Kutseharidusega inimesi oli poes kõige vähem, neid oli ainult 1% vastanutest inimestest. Töötavaid inimesi oli kokku 80, mittetöötavaid inimesi oli kokku 20. Mittetöötavad inimesed olid kas hetkel lapsepuhkusel või pensionärid. See tähendab, et peamine alkoholi ostja, on suure tõenäosusega keskeriharidusega või keskharidusega (vt joonis 8) ning üsna suure tõenäosusega on suurem osa Alko1000 klientidest töötavad inimesed.

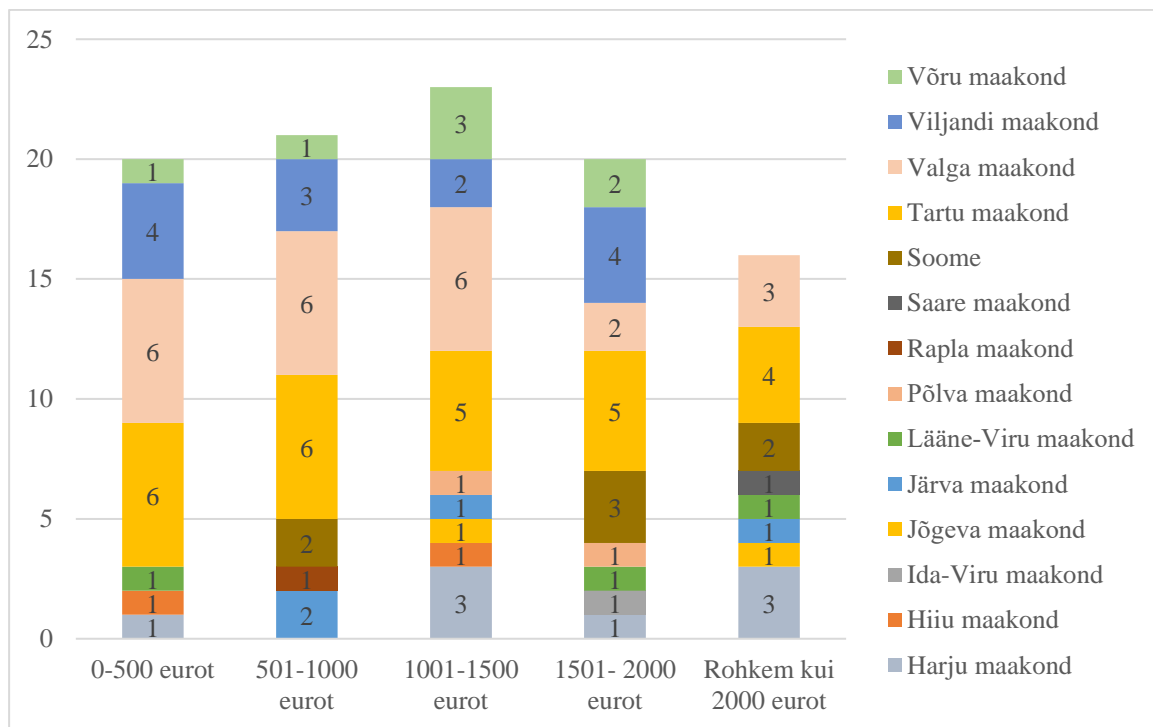
Joonis 8. Alko1000 poe küllastajate haridustase (% vastanutest) (autori koostatud lisa 1 alusel)

Kui vaadata inimeste netosissetulekut (vt joonis 9), siis kõige rohkem jäi palk vahemikku 1001-1500 eurot. Statistikaameti andmebaasist saab näha keskmist kuupalka kvartali lõikes. Kui vaadata tegevusalade keskmist 2017. aasta 3. kvartali lõikes, siis on näha, et keskmine netopalk 2017 aasta 3. kvartalis oli 968 eurot (Statistikaamet, 2018). Siit saab järeldada, et keskmine alkoholi ostja netopalk on suurem kui keskmine Eesti netosissetulek Statistikaameti andmete põhjal.

Peatükis 1.1 oli juttu, et alkoholi ostavad pigem madalama palgaga inimesed rohkem kui kõrgema palgaga. Kõrgema palgaga inimesed ei pea mõtlema sellele, kuidas saaks alkoholi odavamalt osta, vaid pigem ostetakse alkoholi siis kui vaja ja olenemata sellest, kas alkoholi hinnad on selles poes odavamad või mitte. Kui on vaja osta, siis kõrgema palgaga inimene selle endale ostab. See, et kõrgema sissetulekuga inimesed käivad alkoholi ostmas vähem Lätist, tuleb välja käesolevast uuringust (vt joonis 9).

Madalama palgaga inimene mõtleb rohkem sellele, kuidas saada alkoholi odavama hinnaga (vt joonis 9). Madalama palgaga inimene peab mõtlema tavaliselt igat enda perekonnas tehtud väljaminekut ja iga euro on talle oluline. See tähendab seda, et madalama palgaga inimene eelistab sõita alkoholi ostma üle piiri, sest seal on odavam.

Samas on näha, et ostjaid oli suhteliselt võrdsel tasemel. Nii madala, kui kõrgema netopalgaga inimesed käisid sama palju alkoholi Lätist ostmas. Seoses sisseostude tegemisega tullakse tavaliselt ostma peale alkoholsete jookide ka teisi kaupu, nagu näiteks kütust, toidukaupa, ehituskaupa ja ka riidekaupa. Madalama palgaga inimesed mõtlevad reisi läbi, et see tuleks võimalikult ökonoomne ja vähem kulukas. See tähendab, et kulud ja tulud oleksid omavahel peaaegu tasakaalus. Vaadates joonis 9, käib Lätti sisseoste tegemas siiski erinevast klassist inimesi.

Joonis 9. Ostjate jaotus netosissetulekute alusel ja ostjate elukoht maakonniti (eurod ja inimeste arv) (autori koostatud lisa 1 alusel)

Alko1000 poes käis suhteliselt sama palju madalama, keskmise ja kõrgema netosissetulekuga inimesi (vt joonis 9). See tähendab, seda, et olenevalt inimeste netosissetulekust, on ostjad siiski huvitatud toodete odavamatest hindadest. Palga tase on erinev, kuid oste tehakse ikkagi samadest poodidest. Joonis 9 alusel saame kinnitust sellele, et palga tasemed ei määra ära seda, kus inimesed oma oste teevad. Inimesed teevad oma oste endiselt odavamates poodides ning saadud kuu palk ei muuda inimeste ostu eelistusi. Jooniselt 9 on näha, et Alko1000 poes käib alkoholi ostmas erineva netosissetulekuga inimesi, kuid peamine ostja on siiski netosissetulekuga 1001-1500 eurot kuus.

Küsitluse põhjal jõutakse järeldusele, et peatükis 1.1 juttu olnud alkoholi ostja profiilist peab paika. Alko1000 poes läbi viidud uuringu tulemuseks saadi, et tüüpilise alkoholi ostja profiiliks oli isik, kes on madalama sissetulekuga. Kuid siiski käivad ka kõrgemat netosissetulekut omavad inimesed Alko1000 poes sisseoste tegemas. Igapäevaselt Alko1000 poes käiva inimese profiil on eestlane, kes on meessoost, isik on vanuses 29-38 aastat vana, keskeriharidustasemega ja tema netosissetulek jääb vahemikku 1001-1500 eurot kuus ehk isik on keskmise netosissetulekuga. Samuti saime teada, et isik on pärit kas Tartu või Valga maakonnast, mis tähendab, et põhilised Läti Valkas Alko1000 poes käijad on lõunaestlased.

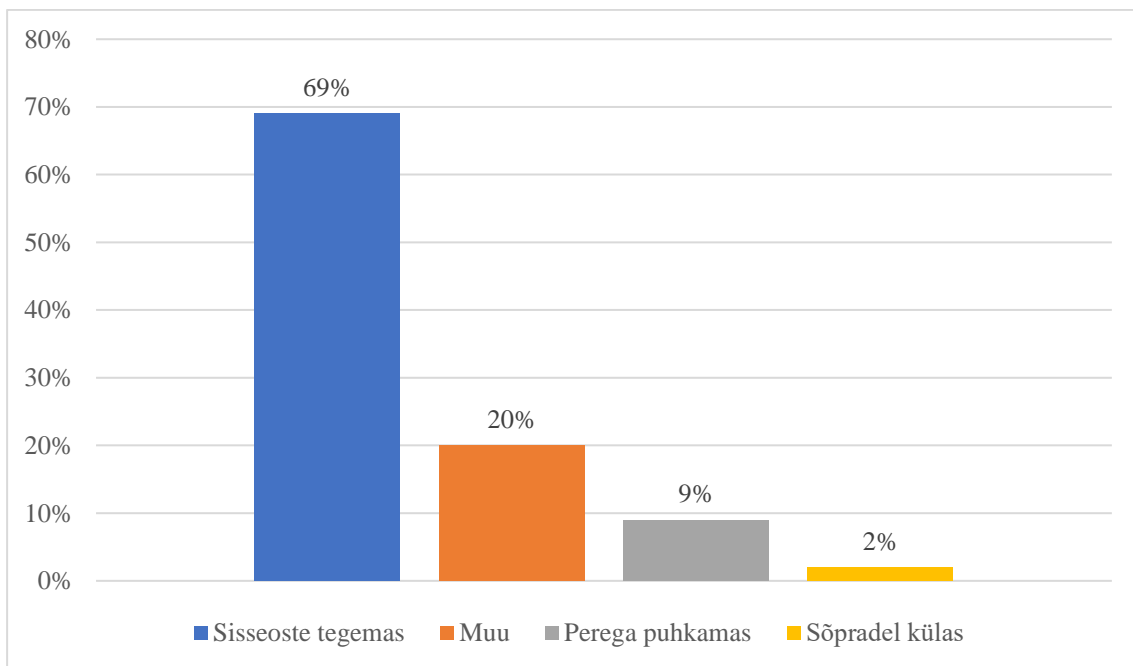
2.2 Alkoholi ostvate inimeste ostukäitumine Valkas

Cooki (1982, p. 247) uuringust saadi teada, et sõitlasi ei mõjuta alkoholi hind, kuid kohalikku inimest, kes elab piirile lähedal ja kes on läbisõidul Lätist, huvitab hind rohkem. Seega läheb inimene, kes elab Lätile lähemal, ilmselt alkoholi ostma Lätti. Seal on odavam, kui Eestis. Kuid mida see isik ostab ja kui palju ta ostab Lätist alkoholi ühe reisi jooksul?

Kui eestlastele meeldib talvel reisida rohkem soojale maale ja suvel rännata Eestis ringi, siis seoses aktsiisitõusuga küsiti inimestelt, miks sõidetakse Läti Valkasse alkoholipoodi? Kas ollakse läbisõidul või tuldi eraldi ainult ostlema? Küsimusele „Mis on Teie peamine eesmärk, et olete siia sõitnud?“ vastused olid erinevad. Kuid põhiline vastus, mida kõige sagedamini vastati oli sisseostude tegemine. See tähendab, et inimesed ei sõida reisimise käigus Valkasse Alko1000 poodi, vaid tullakse spetsiaalselt ainult alkoholi ja muid sisseoste tegema ning seejärel sõidetakse tagasi koju Eestisse.

100st inimesest 69 inimest vastas Alko1000 poes küsitlusel, et Alko1000 poodi tuldi sisseoste tegema (vt joonis 10 protsentides) ja seejärel sõideti tagasi koju. 20 inimest sõitsid Valka muul põhjusel, mitte ainult sisseoste tegema. Selleks oli kas arsti juurde minek, tööle sõit või vanematele külla minek. 9 inimest läks perega puhkama ja 2 inimest sõpradele külla. Kõik eelnevalt mainitud tegevused (vt tabel 10 protsentides) loetakse küsitluse andmetes läbisõiduks ehk kokku oli läbisõidul inimesi 31% ja spetsiaalselt ainult Alko1000 poodi tulnud inimesi 69%.

Alkoholi tullakse ostma, kuna see on Lätis odavam aktsiisi väiksema määra tõttu, samuti ei soovi poed tõenäoliselt nii suurt juurdehindluse protsenti tootele lisada, kui seda teevad Eesti poed. Eesti Konjunktuurinstituudi läbi viidud uuringus selgus, et spetsiaalselt alkoholi käis ostmas vähem inimesi, kui seda tehti läbisõidul. Küsitluse andmete põhjal saadi tulemuseks, et 69% vastanutest olid spetsiaalselt sisseoste tegemas ja 31% tegid seda läbisõidul olles. See tähendab seda, et spetsiaalselt Alko1000 poodi sõitvaid inimesi oli ligikaudu poole võrra rohkem, kui läbisõitvaid inimesi.

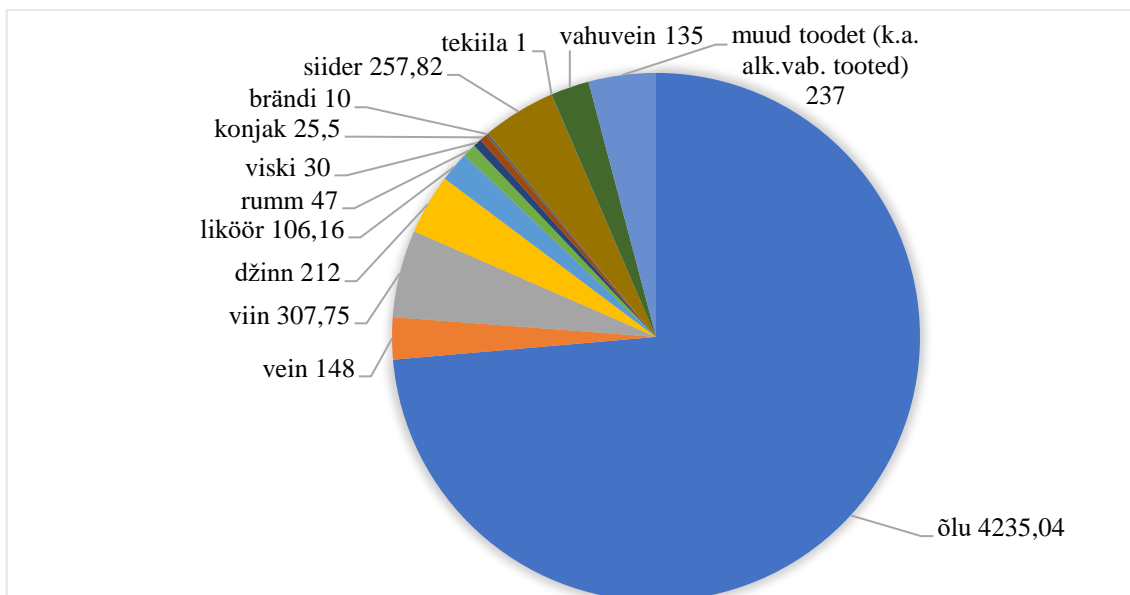

Joonis 10. Eesmärk, miks on sõidetud Valka (% vastanutest) (autori koostatud lisa 1 alusel)

Joonis 10st on näha, et Alko1000 poes tehtud tulemused ei ole samad, mis olid Eesti Konjunktuurinstituudi interneti teel tehtud küsitluses. Selgitust sellele ei leia, kuid arvan, et tulemuse erinevus võis tulla sellest, et küsitlust läbi viivad isikud mõistavad saadud tulemusi erinevalt ja seega tekib siit ka erinevusi. Usaldusväärsemaks võib pidada mõlema autori uuringut, sest pole teada, kuidas on täpsemalt tehtud Eesti Konjunktuurinstituudi uuring.

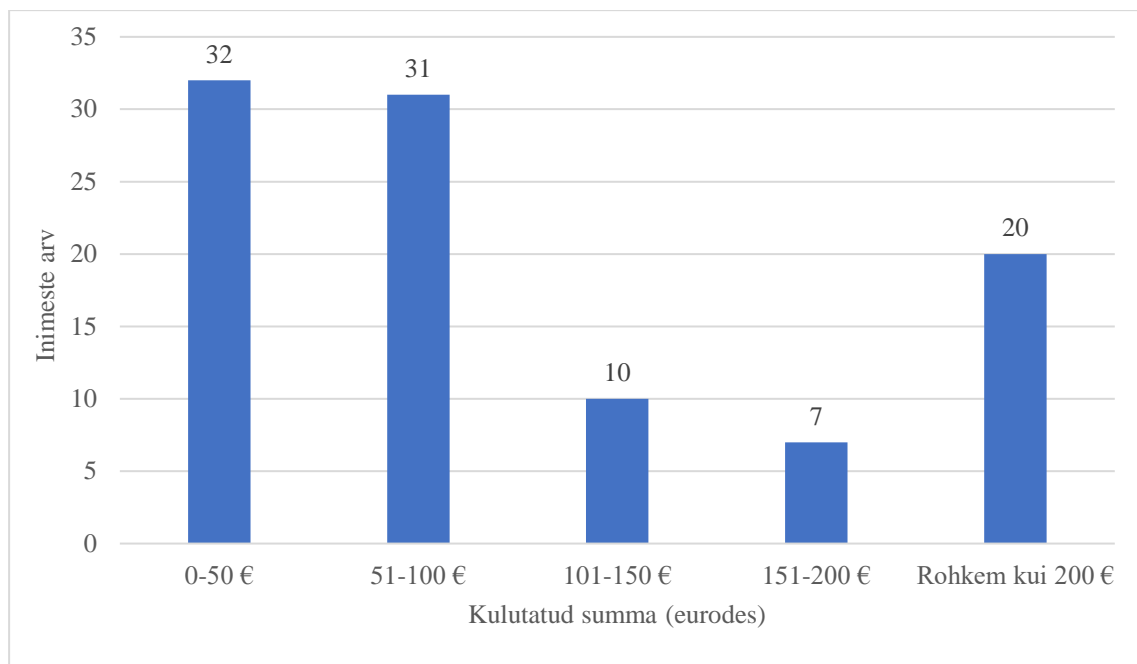
Edasi vaadatakse, palju koguseliselt alkoholi 100 inimese kohta osteti liitrites (vt joonis 11). Kõige rohkem osteti alkoholsetest jookidest õlut (4 235,04 liitrit), koguseliselt vähem osteti viina (307,75 liitrit) ja siis siidrit (257,82 liitrit). Samuti osteti muid tooteid

(237 liitrit), mille hulka kuulusid: limonaadid, veed, mahlajeogid ja muud alkoholivabad joogid (vt joonis 11). See tähendab, et Alko1000 poest ei osteta ainult odavat alkoholi, vaid ostetakse ka alkoholivabasid tooteid. Põhjus miks ostetakse ka alkoholivabasid tooteid Alko1000 poest on see, et ka alkoholivabad tooted on Lätis odavamad kui Eestis. Samuti ostetakse Lätist muid tooteid, näiteks toidukaupa, ehituskaupa ja üldiselt kõike, mis Lätis odavam on. Kui tullakse poodi, siis minnakse ikkagi ostma kõike, mida hetkel vaja. Samuti ostetakse alkoholi koguseliselt erinevalt maakonna asetsemise järgi. Näiteks Valgast või Tõrvast pärit inimesed ei osta alkoholi suurtes kogustes, sest Alko1000 pood on nii lähedal, et poodi võib külastada iga päev. Tallinnast või Paidest Valka Alko1000 poodi sõitev inimene ostab tõenäoliselt suurema koguse alkoholi, sest tullakse harvemini lõuna-eestisse ja kasulikum on osta suurem kogus.

Joonis 11. Ostetud alkoholi kogus alkoholipoes Alko1000 (liitrit) (autori koostatud lisa 1 alusel)

Lätti sõidetakse ostma erinevaid kaupu, olgu selleks ehituskaup, toidukaup või alkoholised joogid. Kui küsitluse läbiviimisel küsiti inimestelt palju nende tänane Alko1000st ostetud alkoholsete jookide ostukorv maksma läks, siis saadi erinevaid tulemusi (vt joonis 12). Vastused olid jaotatud vahemikesse, sest kui oleks küsitud konkreetset summat, siis oleks see olnud liiga isiklik ja samuti oleks võtnud aega, kuna osteti ka muid tooteid peale alkoholi.

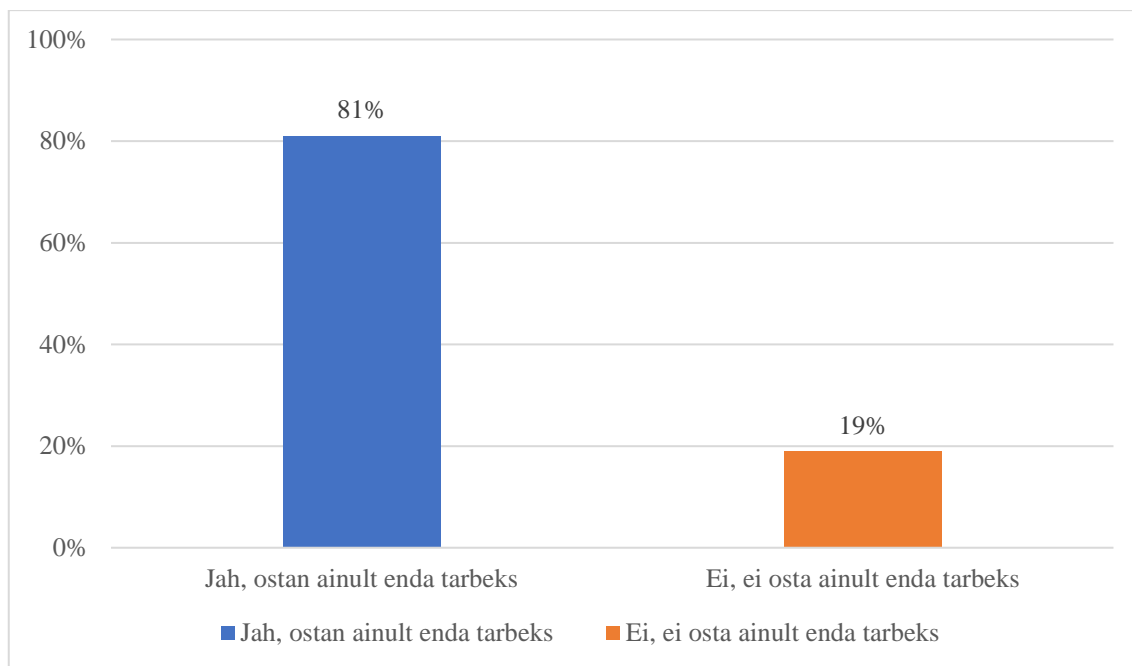

Joonis 12. Alko1000 poes inimeste jaotus kulutatud summa alusel (autori koostatud lisa 1 alusel)

Kõige rohkem kulutati ainult alkoholile raha vahemikus 0-50 eurot. Sellesse vahemikku kuulusid 32 inimest 100st vastanud inimesest. 51-100 eurot kulutas 31 inimest. Rohkem kui 200 euro eest alkoholi ostis 20 inimest. See tähendab, et kas alkoholi mark oli kallid või olid kogused nii suured, et ületasid lubatud normi piiri. 101-150 eurot kulutasid 10 inimest ja 151-200 eurot kulutas 7 inimest (vt joonis 12).

Võrreldes alkoholi kogustega ja selle arve summaga, mis läks ainult alkoholile, võib väita, et alkohoolsete jookide hinnad on võrreldes Eesti hindadega tõesti poole väiksemad. See mõjutab inimesi rohkem alkoholi ostma ning seda alkoholi kogust ka ära jooma. Samuti mõjutab suur hindade erinevus kaugemal elavaid inimesi Läti Valkasse ostma sõitma ning tegelema ebaseadusliku turuga. Ebaseadusliku turu all peetakse silmas seda, et sõbrad müüvad alkoholi edasi sõpradele.

Saades infot selle kohta „mis eesmärgil, mis maakonnast, kui palju ja millist toodet ostetakse kõige rohkem?“ tekkis huvi kui palju ostetakse enda tarbeks (vt joonis 13). Tulemused olid erinevad ja vastati ausalt ja mitte ausalt. Kuid siiski usuti, et rohkem oli neid, kes vastasid ausalt.

Joonis 13. Edasimüügiks ja enda otstarbeks ostetud alkoholi osakaal (% vastanutest)
(autori koostatud lisa 1 alusel)

100st küsitletud inimesest vastas 81%, et alkoholi osteti ainult enda tarbeks. See tähendab, et edasimüügi eesmärgil alkoholi ei ostetud. 19% vastas, et ei osta alkoholi ainult enda tarbeks, vaid müüakse edasi kas siis sõpradele, kes tellisid alkoholi või müüakse võõrastele isikutele alkohol tulu eesmärgil maha. See tähendab, et alkoholi ei osteta ainult endale, vaid ostetakse ka edasimüügi eesmärgil. Alkoholi ostmise Lätist ja selle edasimüük on seadusega keelatud.

ATKEAS §47¹ on ära toodud, et vähemalt 18 aasta vanusel reisijal on koos temaga liikuv pagasis lubatud teisest liikmesriigist aktsiisivabalt Eestisse toimetada alkoholi isiklikuks kasutamiseks. Maksu- ja Tolliametil on alust arvata, et alkohol ei ole isiklikuks kasutamiseks, kui alkoholi kogus ületab järgmisi piirnorme:

1. vahetoode 20 liitrit;
2. vein 90 liitrit, mille hulgas võib vahuveini olla kuni 60 liitrit;
3. õlu 110 liitrit;
4. muu alkohol 10 liitrit. (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus, 2018)

See tähendab, et 19% vastanutest ei hoolinud seadusest või ei teadnud, et alkoholi võib tuua ainult isiklikuks otstarbeks. Sõbrale või naabrile edasi müük ei tähenda enam isiklikku tarbimist, vaid alkoholi käitlemist ja selle eest võib saada trahvi.

Kui võtta eelnevad joonised 10-13 kokku, siis selgus, milline oli tüüpiline Alko1000 poes ostmas käiv isik ehk milline oli ostukäitumine. Küsitlusest selgus, et tüüpiline ostja oli tulnud ainult eesmärgiga Alko1000 poodi sisseoste tegema. Kaugemale Lätti edasi sõita ei plaanitud ja kui Läti Valkas olid ostud tehtud, sõideti tagasi. Põhilised joogid, mida kõige rohkem kaasa ostetakse on õlu ja viin, kuid ostetakse ka teisi tooteid, näiteks alkoholivabasid tooteid nagu alkoholivaba vahuvein või mineraalvesi. Neid tooteid osteti juba väiksemas koguses (vt joonis 11). Peamine summa, mis inimestel ühe ostukorviga kokku läks oli 0-50 euro väärtuses ja tõenäoliselt ostab isik alkoholi ainult enda otstarbeks. Alkoholi edasimüügiks ostetakse, kuid seda tehakse vähe, sest inimesed teavad, et see on ebaseaduslik, keelatud ja karistatav.

KOKKUVÕTE

Aktsiisimaksude kogumist takistavad mitmed tegurid, millest üks on piirikaubanduse areng. Euroopa Liidu liikmesriikidel puudub piiril igapäevane piirikontroll ja inimesed saavad seetõttu osta naaberriigist erinevaid kaupsid. Aktsiisimaksu kogutakse kaupade pealt. Põhjuseks on nende tarbimisega kaasnevad ohud nii keskkonnale kui ka inimese enda tervisele.

Lõputöö teema aktuaalsus tulenes sellest, kuna inimesed on hakanud ostma alkoholi üha rohkem Lätist ja peale alkoholi ostetakse kaasa ka kütust ja ehituskaupa. Alkoholiaktsiisi tõsteti Eestis 01.07.2017 suuremas määras, kuid Lätis toimus alkoholiaktsiisi tõstmine väiksemas määras. Lätti on ehitatud praeguseks kuus poodi ja uueks aastaks on planeeritud ehitama hakata uut kaubanduskeskust, kuhu tulevad toidu- ja ehitusmaterjalide osakond ja veel SuperAlko alkoholi kauplus. Sellest tulenevalt jääb Eesti riigil alkoholiaktsiis saamata ja siit tekkis ka huvi teha uuring Läti alkoholipoes ning kasutada seda uuringut lõputöö koostamisel.

Lõputöö uudsus seisnes selles, et antud teema puhul keskenduti Lätist alkoholi ostvate inimeste analüüsimisele, fookuseks olid kohapeal käivad inimesed. Küsitleti poes käivaid inimesi ja seejärel tehti saadud informatsiooni põhjal järeldusi, milline on peamine alkoholi ostja ja milliseid tooteid isik Lätist ostab. Lõputöö andis paremad teadmised Lätist alkoholi ostvate inimeste profiili kohta.

Lõputöö uurimisprobleemiks oli küsimus, millised on põhitarbijad, kes käivad Lätist alkoholi ostmas. Eesti Konjunktuurinstituut on teinud varasemalt uuringu selle kohta, kui palju inimesi ostab Lätist alkoholi, kuid uuringut ei ole koostatud kohapeal inimesi küsitledes.

Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada üle piiri Valkas alkohoolseid jooke ostmas käivate inimeste sotsiaalmajanduslikud ja ostukäitumist iseloomustavad tunnused.

Töö eesmärgi saavutamiseks püstitati neli uurimisülesannet, millest esimene oli analüüsida alkoholiaktsiisi ja piirikaubanduse vahelisi seoseid. Uurimuse tulemusena sain

teada, et aktsiisimaks on kehtestatud antud toodetele, kuna tooted on tervist või keskkonda kahjustavad ja seetõttu püüab riik nende tarbimist vähendada. Aktsiis mõjutab alkoholiturgu. Kui toodetele kehtestatakse kõrge aktsiisimäär, siis on tarbimine väiksem, kuna tooted on kallid ja rahvas ei jõua antud tooteid osta. Kui aktsiisimäära vähendatakse, siis tarbitakse tooteid rohkem, kuna tooted on odavamad ja tekib ülenõudlus ehk defitsiit. Probleem on tekkinud ka piiriäärsetel aladel. Kõik sõltub alkoholise joogi hinnast, kas inimene on nõus seda ostma või mitte. Piirikaubandust mõjutab naaberriikide erinev alkoholiaktsiisi tase ja sellest tulenev hindade erinevus. Tõstes alkoholi aktsiisimäärasid ei too see kaasa ainult piirikaubanduse teket vaid toob kaasa ka musta turu laienemise. Tüüpiline alkoholi ostja profiil on madalama sissetulekuga isik, kes elab ise piiri ääres, teab erinevate kohalike poodide hindasid ja tooteid ning lähtub sellest, kust saab teatud kaupa odavamalt, et raha nii palju ei kuluks. Samad tulemused saadi küsitlust läbi viies ja küsitluse tulemusi läbi analüüsid.

Teine uurimisülesanne oli analüüsida Läti aktsiisimäärade erinevust ja mõju võrreldes Eestiga. Eestis maksustatakse aktsiisiga neid tooteid, mis on Eestis toodetud, teisest liikmesriigist Eestisse toimetatud ja Eestisse vabaks ringluseks imporditud. Nendeks toodeteks on: alkohol, kütus, tubakatooted, elektrienergia ja pakend. Aktsiisiga maksustamist reguleerivad alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (ATKEAS) ja pakendiaktsiisi seadus (PakAS). Samad tooted on maksustatud aktsiisiga ka Lätis. Antud peatükis on ära toodud Eesti ja Läti aktsiisimäärad. Samuti on välja toodud tabelid, kus on näha Eesti ja Läti õlle ning viina hinnad. Hindade erinevus on märgatavalt erinev. Piiriäärsetel aladel elavad inimesed kalduvad ostlema sealt, kus on tooted odavamad. Kaupade aktsiisimäärade erinevus piiri ääres on suur, ning see mõjutab märkimisväärselt inimeste ostuharjumusi. Inimesed ei osta enam oma kodu turgudel tooteid, vaid ostetakse näiteks Lätist, mitte Eestist. Selline olukord mõjutab väga Eesti turgu ja paljud Eesti poed saavad võrreldes Lätiga alkoholi aktsiisimäärade olulise erinevuse tõttu kahju. Kui õlle aktsiisimäär Eestis on 16,92 eurot liiter, siis Lätis on õlle aktsiisimäär 7,40 eurot, mis tähendab, et vahe on 2 kordne. Topelt hinnavahe kehtib ka teistele alkoholsetele jookidele, mis tähendab, et Eesti ja Läti vaheline piirikaubandus areneb üha rohkem, kuna hinnad on Eesti ja Läti riigi vahel tunduvalt erinevad. Uurimise tulemusi analüüsid saadi samuti ülevaade hindade erinevusest.

Kolmas uurimisülesanne oli analüüsida Eestist pärit ja Lätist alkohoolseid jooke ostvate isikute profiili. Igapäevaselt Alko1000 poes käiva inimese profiil on eestlane, kes on meessoost, isik on vanuses 29-38 aastat vana, keskeriharidustasemega ja tema netosissetulek jääb vahemikku 1001-1500 eurot kuus ehk isik on keskmise netosissetulekuga. Samuti saime teada, et isik on pärit kas Tartu või Valga maakonnast, mis tähendab, et põhilised Läti Valkas Alko1000 poes käijad on lõunaeestlased.

Neljas uurimisülesanne oli analüüsida alkoholi ostvate inimeste ostukäitumist Valkas. Tüüpiline ostja oli tulnud ainult eesmärgiga Alko1000 poodi sisseoste tegema. Kaugemale Lätti edasi sõita ei plaanitud ja kui Läti Valkas olid ostud tehtud, sõideti tagasi. Põhilised joogid, mida kõige rohkem kaasa ostetakse on õlu ja viin, kuid ostetakse ka teisi tooteid, näiteks alkoholivabasid tooteid nagu alkoholivaba vahuvein või mineraalvesi. Peamine summa, mis inimestel ühe ostukorviga kokku läks oli 0-50 euro väärtuses ja tõenäoliselt ostab isik alkoholi ainult enda otstarbeks. Alkoholi edasimüügiks ostetakse, kuid seda tehakse vähe, sest inimesed teavad, et see on ebaseaduslik ja keelatud. Töös minu poolt püstitatud eesmärk ja ülesanded on täidetud.

Edaspidi võiks tolliametnikud teha pistelisi kontrole üle Eesti ja piirialadel veelgi tihedamalt, et kontrollida aktsiisikaupade piirnormi ületamist. Antud tööst tuli välja, kes käib Alko1000 poes põhiliselt alkoholi ostmas ja kui suured on ostetud kogused. Tänu alkoholi ostja profiili ja ostukäitumise leidmisele, saavad tolliametnikud lihtsamini viia läbi tollikontrolle üle Eesti.

SUMMARY

Border trade is one of the factors that makes the collection of excise taxes ineffective. Member States of the European Union have no borders and therefore, people can buy goods from a neighboring country without going through border control. The excise tax is collected on goods. The reason of this is the risks to the environment and the health of the people.

The actuality of the topic of the thesis was due to the fact that society has begun to buy even more alcohol from Latvia and aside the alcohol people are going to buy also fuel and construction products. The excise duty on alcohol was increased more in Estonia than Latvia on 01.07.2017, but in Latvia the excise duty on alcohol was raised slowly. Six stores have been built in Latvia at the moment and one new shopping center will be built next year, which will have a food and building materials department and also a SuperAlko alcohol shop. As a result, the Estonian state will not receive alcohol excise duties and, therefore, an interest sparked in doing research in the Alko1000 Alcohol Store in Latvia and use this study to complete the thesis.

The novelty of the thesis was that on this topic the focus was on analyzing people who buy alcohol from Latvia, the focus was on people who were on the spot. People at the store were questioned and then conclusions were drawn from the information obtained, like who is the main buyer of alcohol and what products he/she purchases from Latvia. The thesis provided a better understanding of the profile of people buying alcohol from Latvia.

The research problem of the thesis was the question who are the main consumers who come to Latvia to buy alcohol. Estonian Institute of Economic Research has done a previous study on how many people buy alcohol from Latvia, but no research has been done locally by questioning people.

The aim of the thesis was to find out the characteristics of socioeconomic and the purchasing behavior of people who purchase alcoholic beverages across the border in Valka.

In order to achieve the goal four research tasks were set up, the first of which was to analyze the associations between alcohol excise and border trade. As a result of the study, I learned that an excise duty has been imposed on products which are harmful to the health or the environment and therefore the state seeks to reduce their consumption. Excise duty affects consumption and purchasing trends. If products are subject to a high excise duty rate, then consumption is smaller because the products are expensive and people cannot afford to buy them. If the rate of the excise duty is reduced, more products are consumed as the products are cheaper and over demand or deficit emerges. The problem has also arisen in areas near the border. It all depends on the price of the alcoholic beverage, whether the person is willing to buy it or not. Border trade is affected by the differing levels of alcohol excise duty in the neighboring countries and the resulting price difference. By increasing the excise rates for alcohol, it will not only lead to the emergence of border trade but will also lead to the expansion of the black market. The typical profile of the alcohol buyer, based on scientific articles and other studies, has the following traits: a person with lower income, lives by the border, knows the prices and products of the various local shops and bases his/her purchases on where you can get some goods at a lower cost, so that less money is spent. The same results were gotten by doing the study and analysing the results of the study.

Another research task was to analyze the difference in Latvian excise rates and impact compared to Estonia. In Estonia, excise duty is levied on products that are produced in Estonia, imported into Estonia from another Member State and imported into Estonia for free circulation. These products are alcohol, fuel, tobacco products, electricity and packaging. Excise taxation is governed by the Alcohol, Tobacco, Fuel and Electricity Excise Duty Act (ATKEAS) and the Packaging Excise Duty Act (PakAS). The same products are also subject to excise duty in Latvia. Chapter 1.2 lists excise tax rates for Estonia and Latvia, as well as tables showing the prices of Estonian and Latvian beer and vodka. The price difference is considerably different. People living in border areas tend to buy from where products are cheaper. The difference of excise duties near the border areas is large and it significantly influences people's buying habits. People don't buy products from their home market anymore and instead they buy from Latvia, but not Estonia. This kind of a situation affects Estonian market largely and a lot of Estonian stores receive loss compared to Latvia because of the different excise duties. If the excise duty on beer in Estonia is EUR 16.92 per liter, then the excise duty on beer in Latvia is

EUR 7.40, which means that the difference is 2 times. Double difference of prices applies also to other alcoholic beverages, which means that border trade between Estonia and Latvia is developing more and more as prices are significantly different between Estonia and Latvia. Analysing the results of the study an overview of price differences was obtained.

The third research task was to analyze the profile of persons who come from Estonia to buy alcoholic beverages from Latvia. The profile of a person who visits Alko1000 daily is an Estonian, who is male, the person is aged 29-38 years old with a secondary education level and his net income ranges from 1001 to 1500 euros per month, which means that the person has an average net income. We also found out that the person comes from Tartu or Valga County, which means that the main visitors in the Valka Alko1000 shop in Latvia are South-Estonians.

The fourth research task was to analyze the buying behavior of people buying alcohol in Valka. A typical buyer came only for the purpose of shopping at the Alko1000 shop. There is no intention to go further in Latvia and when the purchases had been finished in Latvia Valka, the buyers went home. The main drinks that are most bought are beer and vodka, but other products are also bought such as alcohol-free products, e.g. alcohol-free sparkling wine or mineral water. The main amount that people spent on one basket was 0-50 euros and it's likely that the person will buy alcohol for his or her own purposes only. Alcohol is bought for resale, but this is done little because people know that it is illegal and prohibited. The purpose and tasks set by me in the work are fulfilled.

In the future, customs officers should carry out spot checks across Estonia and especially near the border areas to check if the maximum excise duty limit hasn't been exceeded. Thanks to this thesis an idea of the person, who mainly goes to the Alko1000 shop to buy alcohol, is found. The results of this work is that alcohol is bought from all over Estonia and the quantities that are bought are also distributed throughout Estonia. This means that people also bring alcohol back to their friends, and if you know the profile of the people who go shopping at the Alko1000 shop, then more attention can be paid to certain people, because we know the profile of the individuals, what the person might look like and mostly buys.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (2018) RT I, 26.01.2018, 7.

Asplund, M., Friberg, R. & Wilander, F., 2007. Demand and distance: Evidence on crossborder shopping. *Journal of Public Economics*, 91(1), pp. 1-23.

Cook, P.J., 1982. *British Journal Of Addiction. Alcohol taxes as a public health measure*, 77(3), pp. 245-250.

Cook, P. J. & Moore M. J., 2000. *Alcohol: Handbook of Health Economics*. Durham: Elsevier B.V, pp. 1-75

Cook, J.P., Ostermann, J. & Sloan, F.A., 2005. NBER Working Paper series. *Are Alcohol Excise Taxes Good For Us? Short and Long-Term Effects On Mortality Rates*, 11138(12), pp. 1-22.

Eesti Konjunktuurinstituut, 2016. *Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2016*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.ki.ee/index.html> [Kasutatud 30.11.2017]

Eesti Konjunktuurinstituut, 2016. *Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15–16-aastaste õpilaste leaalsete ja illeaalsete narkootikumide kasutamine Eestis*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://intra.tai.ee//images/prints/documents/147436247968_Uimastite_tarvitamine_koolinoorte_seas_uuringu_raport_2016.pdf [Kasutatud 30.11.2017]

Eesti Konjunktuuriinstituut, 2017. *Eesti elanike alkoholi ostmine Lätist 2016. aastal (elanike küsitluse andmetel)*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/73468> [Kasutatud 30.11.2017].

European Commission, 2017a. *Schengen Area*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen_en [Kasutatud 29.11.2017].

European Commission, 2017b. *The benefits of the euro*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/euro/benefits-euro_en [Kasutatud 29.11.2017].

Holder, H., 2009. Border trade and private import in Nordic countries: Implications for alcohol policy. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 26(2), pp. 232-236.

Karlsson, T., Österberg, E., 2009. *Alcohol Affordability and Cross-border Trade in Alcohol*. Helsinki: Swedish National Institute of Public Health.

Karlsson, T., Österberg, E., 2009. *The Nordic borders are not alike*. Helsinki: Nordic Studies on Alcohol and Drugs, 26(2), pp. 117-139.

Kantar Emor, 2017. *Lätist ostetud alkoholi osakaal on kasvanud 10%-le kogu alkoholi ostumahust*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emor.ee/pressiteated/latist-ostetud-alkoholi-osakaal-on-kasvanud-10-le-kogu-alkoholi-ostumahust/> [Kasutatud 20.11.2017].

Kirk, L., 2004. *No EU solution in sight to Northern European alcohol rally*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://euobserver.com/economic/17095> [Kasutatud 20.11.2017].

Leal, A., López-Laborda, J. & Rodrigo, F., 2010. International Advances in Economic Research. *Cross-Border Shopping: A Survey*, 16(2), pp. 135–148.

Lehis, L., 2007. Aktsiiside olemusest, ajaloost ja põhimõtetest. *MaksuMaksja*, nr 6, lk 40-43.

Levell, P., O'Connell, M., Smith, K., 2016. Excise duties. Rmt: *The IFS Green Budget: In association with ICAEW and funded by the Nuffield Foundation*. London: The Institute for Fiscal Studies, pp. 201- 231.

Maksu- ja Tolliamet, 2018. *Aktsiisimäärad*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/et/ariklient/aktsiisid-vara-hasartmang/uldist/aktsiisimaarad#Alkohol> [Kasutatud 20.02.2018]

Ministry of Finance of the Republic of Latvia, 2012. *Excise Duty 17/01/2018*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.fm.gov.lv/en/s/taxes/excise_duty/ [Kasutatud 04.02.2018]

Pappel, P., 2016. Uuring: 28 protsenti Eesti elanikest on tänavu Lätist alkoholi hankinud. *Õhtuleht*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.oh tuleht.ee/757775/uuring-28-protsenti-eesti-elanikest-on-tanavu-latist-alkoholi-hankinud> [Kasutatud 18.12.2017].

Saar, I., 2011. *Baltic Journal of Economics. Optimal alcohol taxation: Simulation results for Estonia*, 11(1), pp. 65-90.

Sadilov, M. ja Õun, K., 2013. *Maksustamine ning aktsiisid Eestis*. Tallinn: Statistikaamet, lk 56-69.

Sotsiaalministeerium, 2014. *Alkoholipoliitika roheline raamat*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.tai.ee/images/PDF/Alkoholipoliitika_roheline_raamat.pdf [Kasutatud 30.11.2017].

Statistikaamet, 2018. *Keskmine bruto- ja netokuupalk põhitegevusala (EMTAK 2018) järgi (kvartalid)*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=PA011&ti=KESKMINE+BRUTO%2D+JA+NETOKUUPALK+P%D5HITEGEVUSALA+%28EMTAK+2008%29+J%C4RGI+%28KVARTALID%29&path=../Database/Majandus/12Palk_ja_toojeukulu/01Palk/04Luhiajastatistika/&lang=2 [Kasutatud 04.02.2018]

Tervise Arengu Instituut, 2017. *Liigtarvitamise astmed*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://alkoinfo.ee/et/ukus/ule-piiride/liigtarvitamise-astmedmood/> [Kasutatud 28.03.2017].

Terviseinfo, 2016. *Alkoholipoliitika Eestis*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.terviseinfo.ee/et/valdkonnad/alkohol/alkoholipoliitika/alkoholipoliitika-eestis> [Kasutatud: 26.04.2018]

Vabariigi Valitsus, 2016. *Alkoholiaktsiisi määra muutmise analüüs ja ettepanekud Riigikogule*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.valitsus.ee/et/uudised/valitsus-esitas-riigikogule-lahja-alkoholi-aktsiisi-tostmise-vajadust-kinnitava-analuusi> [Kasutatud 30.11.2017]

Wagenaar, A. C., Tobler, A. L., & Komro, K. A., 2010. *American Journal of Public Health. Effects of Alcohol Tax and Price Policies on Morbidity and Mortality: A Systematic Review*, 100(11), pp. 2270-2278.

World Health Organization, 2009. *WHO Euroopa eessõna*. s.l.:World Health Organization.

Österberg, E. L., 2011. Drug & Alcohol Review. *Alcohol tax changes and the use of alcohol in Europe*. 30(2), pp. 124-129.

Lisa. Lāti alkoholipoe küsitlusankeet eesti ja inglise keeles

Lāti alkoholipoe küsitlusankeet/(Latvian alcohol shop questionnaire)

Küsitlen lõputöö eesmärgil, andmed jäävad anonüümseks. Küsitluse aeg 5 minutit, oleneb vastustest./ (The answers of the survey will be used for my graduation thesis, the data will be anonymous. The survey takes 5 minutes, depending on the answers.)

1. Tänapäev?
(päev.kuu.aasta)
2. Kellaeg?
3. Teie vanus? (How old are you)
4. Teie sugu/(Your gender?)
 - a) Mees (men)
 - b) Naine (women)
5. Milline on Teie rahvus?/(What is your nationality?)
 - a) Eestlane (Estonian)
 - b) Lätlane (Latvian)
 - c) Venelane (Russian)
 - d) Soomlane (Finn)
 - e) Muu...
6. Mis vallas te elate? (elukoht)/(What area do you live in? (place of residence)
7. Kas reisite üksi või mitmekesi?/(Do you travel alone or with somebody?)
 - a) Üksi (alone)
 - b) Perega (with family)
 - c) Sõbraga (with a friend)
 - d) Teiste tuttavatega (with other acquaintances)
 - e) Muu...
8. Mis eesmärgil olete Lätis?/(What purpose do you have to be in Latvia?)
 - a) Perega puhkamas (vacation with my family)
 - b) Sõpradel külas (visiting my friend(s))
 - c) Sisseoste tegemas (shopping)
 - d) Elate siin, kuid tulite sisseoste tegema... (I live here, but came shopping)
 - e) Muu...
9. Mis on Teie peamine eesmärk, et olete siia sõitnud?(ainult 1 valik)/ What is your main goal to travel here? (only 1 choice)
 - a) Perega puhkamas (vacation with my family)
 - b) Sõpradel külas (visiting my friends)

- c) Sisseoste tegemas (shopping)
- d) Muu...

10. Mida ostate kaasa Läti külastusel?/ (What do you buy with you, when visiting Latvia?)

- a) Alkoholi (alcohol)
- b) Tubakatooteid (tobacco products)
- c) Kütust (fuel)
- d) Mööblit (furniture)
- e) Toidukaupa (groceries =food)
- f) Ehituskaupa (construction goods)
- g) Muu...

11. Kui tihti käite Lätist alkoholi ostmas?/(How often do you go to Latvia to buy alcohol?)

12. Millist alkohoolset jooki sellel korral ostsite ja kui suures koguses (liitrites)?/ (What kind of alcohol product did you buy this time and how much (in liters)?)

- a) Õlut, kogus liitrites...(beer, in liters...)
- b) Veini, kogusliitrites...(wine, in liters...)
- c) Viina, kogus liitrites...(vodka, in liters...)
- d) Džinni (kange), kogus liitrites...(gin (strong), in liters...)
- e) Likööri, kogus liitrites...(liquor, in liters...)
- f) Rummi, kogus liitrites...(rum, in liters...)
- g) Viskit, kogus liitrites...(whiskey, in liters...)
- h) Konjakit ja brändit, kogus liitrites...(cognac and brandy, in liters...)
- i) Siidrit, kogus liitrites...(cider, in liters...)
- j) Tekiilat, kogus liitrites...(tequila, in liters...)
- k) Vahuveini, kogus liitrites...(sparkling wine, in liters...)
- l) Muud toodet, kogus liitrites...(other product, in liters...)

13. Palju kokku kulutasite raha?/(How much money did you spend?)

- a) 0-50 eurot (€)
- b) 51-100 eurot (€)
- c) 101-150 eurot (€)
- d) 151-200 eurot (€)
- e) 201-250 eurot (€)
- f) 251-300 eurot (€)
- g) 301-350 eurot (€)
- h) 351-400 eurot (€)
- i) 401-450 eurot (€)
- j) 451-500 eurot (€)
- k) Rohkem kui 501 eurot (More than 501 €)

14. Palju alkoholile kulutasite raha?/(How much money did you spend on alcohol?)

- a) 0-50 eurot (€)
- b) 51-100 eurot (€)
- c) 101-150 eurot (€)

- d) 151-200 eurot (€)
- e) Rohkem, kui 200 eurot (More than 200 €)

15. Kas ostate ainult enda tarbeks alkoholi?/(Do you buy alcohol only for your own use?)

- a) Jah, ostan ainult enda tarbeks (yes, I buy only for my own use)
- b) Ei, ei osta ainult endale (no, i do not buy only for my own use)
- c) Muu...

16. Kui vastasite eelnevalt ei, siis kui palju ja millist alkoholi viite teistele lähimbruses elavatele inimestele? (liitrites umbes)/(If you answered the last question 'no', then how much and what kind of alcohol do you take to other people living in your neighborhood? (in litres))

17. Milliseid tooteid või teenuseid sooviksite veel Valkas tarbida ja kas käisite/lähete ka Valga poodidesse?/(What kind of products or services would you like to use in Valka more and have you visit or going to visit Valga shops also?)

18. Mis on Teie haridus?/(What is your education?)

- a) Põhiharidus (basic education)
- b) Kutseharidus (vocational education)
- c) Keskkharidus (secondary education)
- d) Kõrgharidus (higher education)
- e) Muu...

19. Kas töötate?/(Do you work?)

- a) Jah, töötan (yes, I work)
- b) Ei, ei tööta (no, I do not work)
- c) Muu...

20. Mis on Teie netosissetulek?/(What is your net income?)

- a) 0-500 eurot (€)
- b) 501-1000 eurot (€)
- c) 1001-1500 eurot (€)
- d) 1501-2000 eurot (€)
- e) Rohkem, kui 2000 eurot (More than 2000 €)

Täna, et leidsite aega küsitlusele vastamast!/(Thank you for taking the time to answer the questions!)